

ЯН МАЛЬЧЫК 🖝 9

http://niva.iig.pl redakcja@niva.iig.pl

№ 50 (2587) Год L

Беласток, 11 снежня 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Жамчужыны праваслаўя — цэрквы і манастыры — раскіданы па Крымскай зямлі. Яны так у гарадах, як і ў пячорах, скальных гарадках. Цэрквы і саборы цягнуцца Паўднёвым берагам ад Севастопаля праз Форас, Алупку, Ялту, Малы Маяк, Алушту, Судак да Феадосіі...

Крым: незвычайны дом

Кожная дзяржава мае свае шматлікія духоўныя і матэрыяльныя жамчужыны. Адной з такіх жамчужын Украіны з'яўляецца Крым. Крым — незвычайнае месца. Тут спалучаецца прыгожая прырода з цёплым морам і ласкавым сонцам, якое дазваляе ўсім добра адпачыць. Але не толькі па здароўе едуць сюды шматлікія госці. Крым вядомы багатым гістарычным мінулым. Старажытная зямля Таўрыкі стала домам для розных народаў: ваяўнічых кімерыйцаў, скіфаў, таленавітых грэкаў, генуэзцаў, качаўнічых татараў. Іх культуры і веравызнанні перамешваліся і ўзаемна ўзбагачаліся. Тут можна пабачыць гістарычныя і культурныя помнікі, а таксама месцы, якія сталі святынямі розных рэлігій: мусульман, іудзеяў і хрысціян.

Хрысціянства — рэлігія спалучэння чалавека з Богам, рэлігія любові да Хрыста і Яго навукі паявілася на Крымскай зямлі ў І стагоддзі. Крым адыграў важную ролю ў распаўсюджванні хрысціянства. Увабраўшы ў сябе веру святая зямля Таўрыды перадала яе далей.

Першым у Крым добрую навіну прынёс Апостал Андрэй Першазваны. Карабель са св. Апосталам прыплыў у Баспор (сённяшні Керч). З Керча св. Андрэй пайшоў у Феадосію (Богам даннай), а пасля праз Паўднёвы бераг пайшоў да Херсанеса.

Займае ён важнае месца ў гісторыі крымскіх хрысціян. Там прыняў святое хрышчэнне кіеўскі князь Уладзімір (сёння на гэтым месцы стаіць магутны, адбудаваны з фінан- года прэзідэнт Украіны даў загад савай падтрымкай Л. Кучмы, Уладзімірскі сабор).

Гады ўлады хана Узбека (1312-1342) гэта панаванне ісламу як дзяржаўнай рэлігіі Крымскага ханства (1475 г.). Лік праваслаўных святыняў паступова змяншаўся, хрысціяне плацілі дань мусульманскім святарам.

У 1779 г. крымскія хрысціяне пад духоўным кіраўніцтвам архіепіскапа Ігнація пасяліліся ў Прыазоўі, заснавалі новы горад Марыупаль. Пасля далучэння Крыма да Расіі (1783 г.) налічвалася толькі 80 праваслаўных цэркваў.

Актыўнае адраджэнне крымскага хрысціянства пачалося ў сярэдзіне XIX ст. і звязана з асобай архіепіскапа Інакенція. Па яго ініцыятыве зноў пачалі дзейнічаць разваленыя манастыры і цэрквы, між ін-

шым, скіт у Бахчысараі. Намаганнямі архіепіскапа Інакенція Крым стаў сапраўдным рускім Афонам, многія паломнікі і багамолы цягнулі сюды, каб памаліцца і ўбачыць месцы звязаныя з гісторыяй хрысціянства.

З 1917 года пачаўся цяжкі перыяд у гісторыі царквы і Крымскай зямлі — перыяд атэізму, бязбожніцтва, апусташэння людскіх душ і сэрцаў. Пасля гэтага перыяду на Крыме засталося толькі 14 прыходаў.

Новы перыяд пачаўся ў 90-х гадах XX стагоддзя. 22 чэрвеня 1994 вярнуць культавую маёмасць рэлігійным арганізацыям. Цэрквы і саборы ды манастыры вярнулі Царкве. Многія з іх былі жахліва разваленыя, так, што патрабавалі хуткага рамонту і рэканструкцыі. Гады атэізму пакінулі след у душах людзей — яны не ведалі як паставіць свечку, згубілі рэлігійную культуру. Веру прыйшлося вывучаць ад пачатку...

Сёння вернікі адбудавалі і рэканструявалі многія святыні, зберагаюць святыя крыніцы і мошчы святых. У Сімферопальскім Свята-Троіцкім жаночым манастыры знаходзяцца мошчы свяціцеля Лукі. Варта таксама пабываць у Кафедральным саборы Аляксандра Неўскага, Кафедральным саборы св.св. Пятра і Паўла, царкве ў гонар святых Канстанціна і Галены.

Жамчужыны праваслаўя — цэрквы і манастыры — раскіданы па Крымскай зямлі. Яны так у гарадах, як і ў пячорах, скальных гарадках. Цэрквы і саборы цягнуцца Паўднёвым берагам ад Севастопаля праз Форас, Алупку, Ялту, Малы Маяк, Алушту, Судак да Феадосіі. Іх узбагачаюць жаночыя і мужчынскія манастыры, крынічкі, прыдарожныя крыжы і руіны старажытных храмаў.

Па дарозе з Сімферопаля ў Севастопаль ёсць Бахчысарай, дзе існуе мужчынскі манастыр у гонар Успення Божай Маці. Манастыр выклікае незабыўнае ўражанне, таму што ён знаходзіцца ў скале і адначасова пад скалай. Паяўляецца ўражанне нерэальнасці, але і Божай магутнасці. Крыху меншы, але таксама скальны мужчынскі манастыр знаходзіцца ў Інкермане пад Севастопалем.

Незабыўнае ўражанне выклікаюць "пячорныя гарады", такія як Мангул, Эскі-Кермен, Вакла, дзе "кожны камень дыхае гісторыяй". Святая крыніца пры Свята-Кузьма-Дзям'янаўскім манастыры ўсведамляе, што сучаснага свету не можа раўняцца з веліччу і магутнасцю гэтых месц, дзе малітва да Бога не спынялася на працягу многіх стагоддзяў. Сёння зноў гучаць званы ў забытых людзьмі, але не Богам, святых кутках Крымскай зямлі.

Тэкст і фота Анны Пятроўскай PS. З падзякай айцам Аляксею і Аляксандру з матушкамі.

Пад чорнымі вусамі 🐷 2

Яўген Вапа

Аўтарытарная махіна набірае хуткасці. Значыць, трэба чакаць і ахвяраў. Няма і спакою для замежных журналістаў, акрэдытаваных у Беларусі. У рамках новага закону за свае карэспандэнцыі могуць быць пазбаўлены акрэдытацыі і проста выкінутыя. Таму маланкавай колькасці карэспандэнцый пра беларускае сала і аглядаў беларускай дзяржаўнай прэсы можна спадзявацца ў эфіры польскага вяшчання...

Па кім в'е звон?

2

Уладзімір Хільмановіч

Не разумеюць многія людзі толькі аднаго. Таго, што ў сённяшнім беларускім грамадстве рызыка для ўсіх аднолькавая. Ці то ты зацяты апазіцыянер, ці то дробны гандляр на рынку, ці то — старанны дзяржаўны службовец, ці то — ціхі рахманы навуковец. Сутнасць не ў тым, у якім ты статусе, на якой ты працы ці пасадзе. Сутнасць у тым, які ты чалавек...

Кароткая памяць

Міхал Мінцэвіч

У верасні чатырох радных (Марэк Лукашэвіч, Рох Харытон, Аляксандр Галэмбеўскі і Здзіслаў Тваркоўскі) ад Самаўрадавай правіцы "Еднасць" падалі думку, каб Рада Бельскага павета прыняла заяву наконт сітуацыі палякаў у Беларусі, падкрэсліваючы, што няма дыскрымінацыі нацыянальных меншасцей у Бельскім павеце...

Жыхары Тапаркоў не згадзіліся арганізаваць у сябе калгас і ўвесь час гаспадарылі аднаасобна.

— Тапаркі былі цвёрдай вёскай і людзі ў нас не схацелі ўступаць у калгас, – заяўляе Антон Мрук.

— Пасля вайны гаспадарыць індывідуальна было цяжка. Бывала, што гаспадар не заплаціў падатак і ўжо прыязджаў секвестратар...

Засталіся крыжы

Віктар Бура

9

У 1970-х гадах у кабінетах высокіх чыноўнікаў нарадзілася ідэя стварэння ў верхнім цячэнні ракі Нарвы штучнага вадаёма. Не зважаючы на пратэсты грамадскай думкі, да зносу былі прыгавораны некалькі вёсак, а разам з імі некалькі соцень сялянскіх гаспадарак. Людзі не мелі іншага выбару і вымушаны былі пакінуць свае родныя гнёзды...

Час праўды

Няма жартаў з усеўладарным прэзідэнтам Беларусі. Згодна найлепшым традыцыям дыктатуры працоўнага пралетарыяту, у якой кожны павінен баяцца кож-

нага, жыхарам Беларусі прапануецца ўдзел у гістарычным, жахлівым эксперыменце пад загалоўкам "Зямля пад чорнымі вусамі". Час эксперыменту вызначаецца пажыццёвым тэрмінам кіраўніка дзяржавы і, мабыць, яго сямейных спадкаемцаў. Гэта не абсурдныя жарты, але рэальнасць, якая набірае кшталту ў выглядзе штодзённага жыцця палітычна-сацыяльна падняволеных у краіне, якую з ласкавасцю называюць "Белай Руссю". І ніяк не магу зразумець аднаго: калі Аляксандр Рыгоравіч спрыватызаваў толькі для сябе назву Беларусь, дык чаму як вораг злоўжывання алкаголем праз "сваіх" беларусаў, дазваляе на продаж гарэлачкі пад такой жа назвай? Мабыць, прыбытак ад продажу гэтай гарэлкі пойдзе на ўзмацненне адзінаслушнага, грамадскага руху ў ягоную падтрымку "Белая Русь", які будзе заўсёды расхвальваць вечнае прэзідэнцтва. І за грошы тых, што п'юць (гэта не мае выбаршчыкі — заявіў агульнашанаваны), будзе будаваць сваё апірышча.

Для новай "бела рускай" абсурднасці і яе пражывання, мусіць знікнуць нашае — проста беларускае. Наступіў час праўды.

Пад зачыстку адміністрацыі патрапілі зараз апошнія недабіткі беларускага прэсавага рынку, якіх кволы тыраж мог бы тэарэтычна быць хаця б нейкім апраўданнем для ўладаў наконт свабоды СМІ перад міжнароднай супольнасцю. Вось калі зараз з падпісных каталогаў знікла "Наша Ніва", якая ў 2006 годзе павінна адзначаць юбілей стагоддзя, то можна спадзявацца, што і з падручнікаў беларускай літаратуры і гісторыі знікне яшчэ адзін з падмуркаў фарміравання сучаснага беларускага народа. Tакi падарунак — здзек над народам. Замест нацыянальных падмуркаў трэба зрабіць род прыдуркаў без памяці. І гэта ёсць сутнасць сённяшняй ідэалогіі ўлады ў "краіне пад чорнымі

вусамі". Сябры, "нашаніўцы", трымайцеся! Праўда была, ёсць і будзе па-нашаму, па-беларуску. У папраўках да "закону", якія будуць, здаецца, канчаткова прыняты яшчэ да канца года, за слова крытыкі ў адрас "Белай Русі" пагражае да двух гадоў турмы. Адбіваецца ўсім ахвота да пісання і якой-колечы дзейнасці. Гэта ж таксама дасканалы біч на сваіх вертыкальных клеркаў. Можам толькі ўявіць, як будуць зараз выглядаць прэс-канферэнцыі ў дзяржаўных ведамствах, напрыклад, у консульствах і пасольствах. А заўсёды любому можна прыгразіць двума годзікамі за спробу нейкай крытыкі ласкава кіруючага.

Аўтарытарная махіна набірае хуткасці. Значыць, трэба чакаць і ахвяраў. Няма і спакою для замежных журналістаў, акрэдытаваных у Беларусі. У рамках новага закону за свае карэспандэнцыі могуць быць пазбаўлены акрэдытацыі і проста выкінутыя. Таму маланкавай колькасці карэспандэнцый пра беларускае сала і аглядаў беларускай дзяржаўнай прэсы можна спадзявацца ў эфіры польскага вяшчання. Мой сябра, якому беларускія ўлады не далі зараз акрэдытацыі (меншы скандал не даць адразу, чымсьці потым выкідаць), паставіў яшчэ адно пытанне: а вось калі ён напіша артыкульчык у замежным друку, у якім будзе якая-колечы негатыўная згадка пра беларускія парадкі, а потым жа, напрыклад, прыватна паедзе да сваіх сяброў у Беларусь — ці яго таксама выдвараць без слоў як персону нон грата? У такой сітуацыі лёс тых беларусаў, якія рашыліся на змаганне з рэжымам, заслугоўвае з нашага боку пашаны і павагі. Крымінальныя справы, "хіміі", карныя калоніі — гэта не выдумка. Гэта той шлях да беларускасці, які выпаў на долю нашага народа. І калі рэпрэсіі будуць узмацняцца, то нам, беларусам па-за межамі духоўнай Бацькаўшчыны, трэба будзе праявіць сваю звычайную чалавечую салідарнасць з пацярпелымі і іх сем'ямі. Хаця і самім нам нялёгка, то наша матэрыяльная і маральная падтрымка пакараным сябрам, знаёмым, усім тым, каму сняцца сны пра незалежную Беларусь, будзе самым лешым доказам зразумення беларускасці. Абыякавасці, пустаслоўя, здзеклівасці ў няшчасці — таго чакаюць варажэнькі нашы.

Яўген Вапа

Па кім в'е звон?

Днямі, гартаючы стосы беларускіх газет сярэдзіны дзевяностых, мяне агарнула пачуціё здзіўлення— як шмат перамянілася ў беларускай дзяр

жаве цягам апошніх дзесяці гадоў. Нібы жывём зараз зусім у іншай краіне, нібы мінула цэлая эпоха. "Адных ужо няма, а іншыя далёка"... Людзі стаміліся ад прыгнечанага стану, процьма з тых, хто наважваўся адкрыта выказваць сваю думку і змагацца за праўду, даўно страцілі дзяржаўную працу і надзею на змены да лепшага. І, канешне, "маўчальнікі выйшлі ў начальнікі". Не кажучы пра актыўных апалагетаў асаблівага шляху развіцця. Беларускае грамадства ўсё выразней і хутчэй структурызуецца на апрычнікаў рэжыму і "ворагаў народа". Некалі гісторыкі будуць разважаць над тым, што ўсё ж здарылася з краінай у цэнтры Еўропы, чаму Усявышні папусціў такому жорсткаму эксперыменту над вялікім ліцвінскім народам. Будуць шукаць азначэння гэтаму перыяду і прыдумаюць трапныя характарыстыкі, кшталту "эпоха калабарацыянізму", "унутраная акупацыя", "вяртанне ў СССР", "час хамства і халуйства".

А пакуль што сістэмна ідзе істэрычнае нагнятанне страху на прадпрыемствах і ў школах, у выканкамах і універсітэтах (практычна гэта не мае аніякага сэнсу, бо ўсе, каго можна было запалохаць, даўно сядзяць як мышы па каморах). Дэ-факта адбылася поўная забарона на журналісцкую дзейнасць. Адны выданні зачынены ў судовым парадку, а ацалелым няма аніякай магчымасці легальнага распаўсюду. З падпіснога каталога выкінуты амаль усе недзяржаўныя беларускія газеты. Даводзіць сваю праўду праз суд — значная страта сродкаў і часу. Ды і вынік тых судовых працэсаў загадзя вядомы. На чарзе ў дзяржаўных цэрбераў інтэрнэтныя рэсурсы. Мяркуючы па ўсім, "паспяховы" досвед Кітая і Бірмы ў гэтай сферы старанна вывучаецца. А Заходні свет сваім парадкам у тысячны раз выказвае "шчырую заклапочанасць" становішчам з правамі чалавека ў Беларусі.

Паўзучая рэакцыя пераследу іншадумцаў даходзіць, здаецца, да свайго апагею. За апошні тыдзень у краіне адбыліся істотныя змены ў заканадаўстве. Сімвалічна, што гэта адбылося якраз напярэдадні Сусветнага дня Дэклярацыі правоў чалавека. Папраўкі, якія па прапанове кіраўніка краіны былі ўнесены ў Крымінальны і Крымінальна-працэсуальны кодэксы, былі неадкладна і паспяхова ратыфікаваныя "парламентам". А чатыром засядацелям "палаткі" нават дазволілі прагаласаваць супраць зменаў у кодэксы. А можа, хтосьці з гэтага "апазіцыйнага" квартэта сапраўды ўгледзеў патэнцыйную небяспеку для сябе acaбіста. Многія аналітыкі гэтыя палітычнаюрыдычныя дадаткі назвалі "вяртаннем у трыццаць сёмы год". Цяпер, не прыцягваючы за вушы ранейшыя крымінальныя артыкулы, можна кідаць за краты паводле новых "паправак" за кожнае крытычнае слова пра дзяржаўны лад Рэспублікі Беларусь. Якая палёгка суддзям і пракурорам! Цяпер варта чакаць, што колькасць палітычных вязняў з дзесяткаў узрасце да сотак.

Не разумеюць многія людзі толькі аднаго. Таго, што ў сённяшнім беларускім грамадстве рызыка для ўсіх аднолькавая. Ці то ты зацяты апазіцыянер, ці то — дробны гандляр на рынку, ці то — старанны дзяржаўны службовец, ці то — ціхі рахманы навуковец. Сутнасць не ў тым, у якім ты статусе, на якой ты працы ці пасадзе. Сутнасць у тым, які ты чалавек. Дакладней, ты хочаш жыць па-чалавечы, мець права добра зарабіць, выпрастаць плечы, узняць галаву ў неба? Ці ты згодзен існаваць у трох-чатырох халуйскіх позах, аддана дзякуючы за міску таннай поліўкі? Не трэба ілюзій спадары-грамадзяне! Ніхто не адсядзіцца і ніхто не схаваецца. Ніхто не ўладкуе свой хатні ўтульны дабрабыт, свой мяшчанскі асобны свет. Асабліва гэта датычыць тых, хто хоча звацца "элітай", "інтэлігенцыяй". Новыя бальшавікі рана ці крыху пазней прыйдуць да вас і ўсё падзеляць пароўну, што азначае — усё забяруць. Таму не гадайце па кім б'е звон. Усё як у класіка літаратуры. Ён б'е па кожным з вас.

Уладзімір Хільмановіч (Гродна)

Вачыма еўрапейца

Лабіраванне

Ужо шмат гадоў, што і руш,
падляшскім чыноўнікам прыходзяць у галаву чарговыя ідэі па выкарыстанні турыстычнай прыцягальнасці рэгіёна.
Пытанне гэтае

трактуецца прыярытэтна ваяводскімі самаўрадавымі ўладамі. Год у год арганізуюць яны конкурсы, напрыклад, вось гэты пад лозунгам "Смак года", які прапагандуе рэгіянальныя кулінарныя вырабы. Выдаюць яны таксама рэкламныя лісты, як "Колеры Падляшша". Выдзелены тут тры колеры. Першы, чырвовы, асацыюецца аўтарам з "характэр-

най дамінантай у панараме сённяшняга Беластока", значыць, вежамі касцёлаў і купаламі цэркваў, але і з беластоцкімі вучэльнямі, адрэстаўраваным вакзалам, "следзікаваннем", бульбянымі бабкамі ды кішкамі, мясцовым півам, падбеластоцкімі помнікамі і прыродай Беласточчыны. Блакітны колер спалучылі з Сувальшчынай. Зялёны, галоўным чынам, з паўднёва-ўсходняй Беласточчынай (м.інш. з Драгічынам, Сямятычамі, Грабаркай, Мельнікам, ваколіцамі Белавежскай пушчы). Жоўты адпавядае — як адзначылі — мазавецкападляшскаму паграніччу, значыць, былому Ломжынскаму ваяводству.

У апошні час у прамоцыю падляшскіх атракцыёнаў актыўна ўключыліся (не першы раз) гміны Белавежскай пушчы. Дзесяць з іх пачало ажыццяўленне праграмы Lider plus. Цяпер трыццаць асоб намерваецца заахвочваць да наведвання гэтай тэрыторыі шляхам аднаўлення драўляных хат, млыноў і да г.п.

— Нашы драўляныя вёскі — асаблівы атракцыён для турыстаў, — перакананы ў гэтым староста Гайнаўскага павета Уладзімір Пятрочук.

Несумненна, прыкладам такіх атракцыёнаў з'яўляецца хата-музей у Трывежы з захаваным даўнім яе інтәр'ерам. Ахвота вялікая і ідәі, без сумніву, трапныя. Аднак, апісваныя ў каталогу Падляшскай маршалкоўскай управы скарбы і пушчанская праграма Lider plus патрабуюць чагосьці большага. Справа ў інвестыцыях звязаных з аховай асяроддзя ці ва ўзнікненні гастранамічных кропак з рэгіянальнай кухняй, а ўсё гэта патрабуе дадатковых рэгуліровак, якія б палегчылі іх функцыянаванне. Найважнейшая, аднак, пабудова ці мадэрнізацыя сеткі падляшскіх дарог. На гэта здаўна не было і пакуль не хапае грошай з еўрасаюзных фондаў. На жаль, старшынюючая цяпер ЕС Вялікабрытанія намерваецца абмежаваць сродкі для дзесятка найпазней далучаных

да Еўрасаюза краін, у тым ліку і Польшчы, таксама і на развіццё інфраструктуры. На нішто, як паказала практыка, не здалося спатканне прэм'ер-мініст ра Казімежа Марцінкевіча з брытанскім шэфам урада Тоні Блерам. Застаюцца цвёрдыя перамовы з пятнаццаткай старых членаў ЕС, прытым выказванне супольным і рашучым голасам усяго "новага" дзесятка, пры паралельным выкарыстанні кантактаў паасобных краін у двухбаковых размовах. У іншым выпадку ідэі, для прыкладу, гмін Белавежскай пушчы, чакае натуральная смерць. Турысты лавінай сюды не прыедуць. Падляшскія самаўрады — ваяводскі і мясцовыя — павінны як найхутчэй выкарыстаць свае партнёрскія міжнародныя кантакты. Наладзіць хуткі двухбаковы дыялог дзеля лабіравання ў Бруселі і Страсбургу. Можа, урэшце, дамовы аб партнёрстве гарадоў-пабрацімаў прынясуць нейкія канкрэтныя вынікі.

Мацей Халадоўскі

Буйнюк — малады паэт Падляшша

Юрка Буйнюк — наймалодшы сябра Беларускага літаратурнага аб'яднання "Белавежа". Некалькі месяцаў таму выйшаў яго паэтычны зборнік "Субота ў Малінніках", дзе прадстаўлены перажыванні лірычнага героя, яго турботы, уласцівыя не кожнай асобе.

- Юра, адкажыце, калі пачалася Ваша прыгода з паэтычнай творчасцю?
- Калі мне было 13-14 гадоў пісаў я вершы, якія заносіў у "Ніву". Гэта былі такія простыя рыфмаванкі. Цяжка сказаць, што гэта быў літаратурны твор, які меў вялікія вартасці. Проста, дзіцячыя погляды на дзіцячае жыццё.
- А зараджэнне свядомасці пайшло ад бацькоў, ці ў пэўны дзень Вы ўсвядомілі, што з'яўляецеся беларусам і павінны пісаць менавіта на гэтай мове?
- Дзякуй Богу, у мяне вельмі добрыя бацькі, якія, ад майго маленства, уносілі гэты беларускі дух. Заўсёды ў хаце была "Ніва", заўсёды беларуская літаратура. Настаўнікам па ёй былі беларускія казкі. Калі мне было 8-9 гадоў, любіў я чытаць уголас, для ўсёй сям'і. Зараджэнне свядомасці?.. З дому я вынес яе. Заўсёды беларускі дух быў у на-
- Чым для Вас з'яўляецца працэс тварэння паэзіі?
- Творчасць гэта спосаб на жыццё. Гэта выражэнне маіх думак, адлюстраванне майго стану, хвіліны, якія адбываюцца ў гэты час, у гэ-
- Трымаю ў руках Ваш зборнік паэзіі, які выйшаў 24 чэрвеня бягучага года. Выказваеце ў ім думку, што паэзія нараджаецца тады, калі існуе самота. Ці надалей гэты факт астаецца для Вас актуальным?
- паўстаюць у стане самоты. Кажучы шчыра, гэта для мяне актуальная справа. Дзякуючы хвіліне самоты паўстаюць вершы. Не думаю, што чалавек шчаслівы, якому ўсяго хапае, напіша нешта вартаснае,
- Значыць, асоба акружаная шматлікімі сябрамі, асоба, якая знайшла каханне, не зможа пісаць вартаснае?
- Напэўна, каханне, сяброўства, ці іншае шчасце ствараюць паэзію. Але я адчуваю сябе творцам тады, калі нешта мяне мучыць, калі ў маёй асобе збіраецца і, пасля гэтага, па-

Аляксей Дзядак і Юрка Буйнюк

яўляецца імпульс. Пасля нагрузкі ўсялякіх тэмаў, спраў, праблемаў, клопатаў нараджаецца творчае слова, а пры тым і верш.

- У Вашым зборніку можна знайсці некалькі вершаў з аднолькавай назвай "Наканаванне". Ці верыце, што яно існуе?
- Напэўна, кожны чалавек мае свой шлях вызначаны Богам-Творцам. Шлях гэты немагчыма змяніць. Тое, што існуем, гэта ўжо накана-
- Значыць, мы не можам да канца ўплываць на тое, што адбудзецца ў нашым жыцці, ці ў людзей навокал нас?
- Чалавек, гэта маленькі пункт - Безумоўна, найлепшыя тэксты на Зямлі. Мае малы ўплыў на існаванне, сваё жыццё. Тая нітка жыцця, якая знаходзіцца ў кожным з нас, яна ад нас не залежыць. Спосаб жыцця змяніць можам, але самі дакладна не ведаем ці доўга нам наканавана быць на Зямлі. Усё жыццё пазнаем людзей, асяроддзе. Іншыя людзі ўплываюць на наша жыццё,
  - А якіх галін жыцця кранаецеся ў сваіх вершах, якая іх тэма?
  - Звязаны яны з нейкай душэўнай тэрапіяй, з заспакаеннем маіх патрэб, "выгрузкай" маіх думак, якія нашу ў штодзённым багажы жыцця... А тэмы... розныя, стара-

юся абапірацца на праблемах, якія існуюць на сённяшні дзень, якія актуальныя для мяне і, безумоўна, укладаю ў гэта сэрца. Таксама, як сказаў класік беларускай літаратуры Васіль Быкаў, стараюся пісаць праўду. Самае галоўнае — рабіць гэта ад сэрца. Я стараюся адлюстраваць уласную асобу. Некаторыя робяць закіды, што надта абапіраюся на ўласныя перажыванні, але цяжка пісаць пра перажыванні іншае асобы, пра іншыя штодзённыя рэчы. Пішу аб тым, што на сэрцы...

- Вы, наколькі мне вядома, з'яўляецеся наймалодшым сябрам літаратурнага аб'яднання "Белавежа". Як пачаўся працэс далучэння Вас да гэтае групоўкі беларускіх пісьменнікаў і паэтаў?
- У кастрычніку 2000 года я распачаў навуку ў Беластоцкім універсітэце, на беларускай філалогіі. Спадарыня прафесар па беларускай літаратуры Галіна Тварановіч заўважыла, што пішу і хаваюся з гэтым. Яна ахіліла мяне сваімі творчымі крыламі, дапамагла мне ў тым, каб я публікаваў свае творы, заапекавалася з творчага боку. Праз тры гады я ўступіў, дзякуючы спадарыні прафесар, у літаратурнае аб'яднанне "Белавежа".
- Вельмі часта творчыя асобы маюць узоры, якія даюць ім ней-

кае натхненне, каб уваходзіць у творчы працэс. Ці Вы маеце празаікаў ці паэтаў, якія для Вас найбольш даспадобы?

- Цяжка сказаць хто і як паўплываў на маю творчасць. З беларускіх пісьменнікаў вельмі шаную творчасць Васіля Быкава. З паэтаў найлепшым для мяне з'яўляецца Алесь Разанаў. Таксама гэта і малавядомы паэт М. Арол, якога я сабе адкрыў некалькі гадоў таму. Пра яго творчасць вельмі мала ведаем. На універсітэце пра яго нічога не праходзілі, не было ніякіх матэрыялаў. Калі я быў у Беларусі, атрымаў зборнік М. Арла і адкрыў, што гэта асоба вельмі блізкая маім перажыванням. Безумоўна, кожны творца шукае іншых асоб, другіх творцаў, якія яму блізкія, якія з'яўляюцца люстрам перажыванняў творчых роздумаў яго самога. Я таксама маю вельмі блізкіх пісьменнікаў і паэтаў. Чытаю таксама і рускую прозу ды паэзію. Сяргея Есеніна, напрыклад. Люблю больш псіхалагічныя творы. Апошнім часам чытаю Дастаеўскага. Цяжка сказаць, што паўплывала на мой выбар. З польскіх вельмі цаню творчасць Юліяна Тувіма, Адама Асныка. Аснык вельмі ўражліва апісвае свае маладыя перажыванні пра няздзейсненае каханне, пра самоту. Апошняе спадарожнічае кожнаму творцу, паэту, пісьменніку. Без самоты не паўстае гэтая хвіліна, не ствараецца верш. Гэтай самоты шукаю ў пісьменніках, якіх шаную.

— Як Вы бачыце сваю творчасць у будучыні. Ці маеце планы наступных вершаў, ці надалей пішаце і стараецеся ў іх укласці свае перажыванні. Што бачыце ў будучыні?

– Напэўна канкрэтных планаў не маю. Хацелася б яшчэ выдаць зборнік паэзіі. Крыху пішу апавяданні. Цікавіць мяне проза, але яе, пакуль, яшчэ нікому не паказваю. Вершы пішу, яны паўстаюць. Зараз таксама апрацоўваю новыя творы. Думаю, што жанр мяняецца, таму што чалавек даспявае, дарастае. Спадзяюся, што мае вершы будуць больш спелымі, чымсьці ў гэтым вось зборнічку. А пакуль, я вельмі задаволены, што выдадзены вось гэты зборнік, што дробненькі, маленькі след у беларускай літаратуры астаўлю, хаця б на Падляшшы.

— Дзякуй за размову. Жадаю, каб Вашая прыгода з творчасцю была як найбольш узнёслаю.

Гутарыў Аляксей Дзядак

Пра Барадуліна

23 лістапада 2005 года, серада, пяройдзе да гісторыі. Зал на універсітэце, што па вуліцы Лінярскага 1 у Беластоку, быў перапоўнены студэнтамі беларускай філалогіі, але не толькі. Сярод студэнтаў былі русісты ды паланісты. Не цяжка было заўважыць беластоцкіх ліцэістаў, якіх годна прадстаўляла маладая беларуская акцёрка ды паэтка Іаанна Стэльмашук. Ледзь знайшлі мы з Алёшам Дзядакам седзячае месца. Усе чакалі архімайстра слова. Хвіліны доўжыліся, расла нясцерпная радасць. Урэшце паявіліся арганізатары сустрэчы, шаноўнае спадарства прафесар Ян Чыквін ды прафе-

сар Галіна Тварановіч, якія прывіталі ўсіх прысутных і архімайстра слова, бацьку беларускай літаратуры, паэта Рыгора Барадуліна. Увайшоў ён памаленьку, з пахіленай ад цяжару мудрасці галавой, сціпла ахопліваючы позіркам прыбылых на сустэчу, якіх прывітаў і засеў на сваім троне. Да Рыгора Барадуліна за вершамі прыходзяць таксама барды: Алесь Камоцкі, якому свайго часу паэт перакладаў біблейскія псалмы, ды папулярны на Беласточчыне Тодар (Зміцер Вайцюшкевіч), які спявае яго прыгожыя, лірычныя вершы. Асабіста паэт слухае кампазітараў класічнай музыкі. Безумоўна, найбольшым магнітным полем паэта з'яўляециа родная Ушаччына, куды часта вяртаецца не толькі думкамі, але і фі-

зічна, прынамсі раз у год. На сваю творчую дарогу паэт увайшоў у асноўным дзякуючы маці, з якой грудзей высмактаў любоў да фальклору ды мастацкага беларускага слова, якое спадарожнічае яму ад калыскі. Цёпла ўспамінае свайго слаўнага земляка Васіля Быкава. Іх сяброўства ў літаратуры было як цэмент, які трымае літаратурную сцяну. Калі пісьменнік памёр, сцяна ўжо не такая трывалая. Пры жыцці Быкава разам выдалі яны паэтычна-мастацкі зборнік "Лісты ў Гельсінкі". Барадулін напісаў вершыдзённікі, Быкаў аформіў уласнымі рысункамі — ён жа выпускнік скульптурна-мастацкай школы. Хаця беларускую літаратуру заўчасу пакінуў Максім Багдановіч, надта рана адышоў Уладзімір Караткевіч і адплыў у Стыкс Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін верыць у маладое пакаленне беларускіх літаратараў, якім дзверы кватэры архімайстра слова заўсёды адкрыты. Ён дапамагае маладым выдаваць, бо ж няма дастайнейшай падтрымкі як асоба Рыгора Барадуліна!

На шчасце ўдалося мне атрымаць яго свежа выдадзены зборнік паэзіі "Ксты", да таго меў я шчасце атрымаць аўтограф з рук майстра слова, які моцна паціснуў маю руку і ўсхвляваным голасам сказаў незабыўныя словы: "Пішыце, малады чалавек. Жыве Беларусь!" Гэтая хвіліна была мне асаблівай і напэўна запамятаецца назаўжды.

Юрка Буйнюк

Дзень сеніёра

Дзень сеніёра з'яўляецца цыклічнай імпрэзай, якая штогод арганізуецца ў Чаромхаўскім ГОКу. Сёлета праходзіла яна 13 лістапада. Арганізатарам была Гмінная ўправа. Як у мінулых гадах, так і зараз публіка не падвяла. Прыйшлі пенсіянеры з Чаромхі-Станцыі і навакольных вёсак. У сустрэчы ўдзельнічалі старшыня ваяводскага праўлення Саюза польскіх пенсіянераў у Беластоку Ян Каліноўскі з жонкаю, намеснік дырэктара Прадпрыемства чыгуначнага рухомага саставу Ян Куцэвіч ды працаўнік адказны за сацыяльныя справы ў гэтым прадпрыемстве Багдан Арцішэўскі з Беластока, Здзіслаў Чаркоўскі - старшыня прафсаюзнай арганізацыі чыгуначнікаў у Чаромсе, старшыня Рады гміны Ян Купрыцюк, старшыня мясцовага праўлення Саюза польскіх пенсіянераў Юзэф Дубковіч ды ксёндз Марэк Дамброўскі і а. Ежы Пліс — настаяцель Чаромхаўскага прыхода.

3 прывітальным словам выступіў войт Міхал Врублеўскі, які прыгадаў традыцыю арганізавання сустрэч з пенсіянерамі і расказаў аб задачах Гміннага асяродка сацыяльнай дапамогі. Пры асяродку дзейнічае кансультацыйны пункт, у якім два разы ў тыдзень можна пакарыстацца парадамі тэрапеўта. Затым выступілі прадстаўнікі Саюза польскіх пенсіянераў, якія новым членам уручылі прафсаюзныя білеты. Музыканты разам з публікай праспявалі сеніёрам "Sto lat!" ды "Многае лета". Перад пачастункам прысутныя згаварылі малітву. Сталы былі багата застаўлены смакоццем ды напіткамі. Былі тосты з чаркай віна. Ігралі мясцовыя музыканты Радаслаў Верамчук і Роберт Іганскі. А танцавалі ўсе. У перапынках за сталамі ўдзельнікі спявалі. Важакамі ў гэтым майстэрстве аказаліся пявунні з вёскі Чаромхі. Забава праходзіла ў мілай і сяброўскай атмасферы. Варта адзначыць, што асноўным спонсарам імпрэзы была фірма "Cargo S.A."

Уладзімір Сідарук

Перадзапусны беларускі канцэрт

26 лістапада г.г. у Гайнаўскім доме культуры (ГДК) адбыўся трохгадзінны канцэрт. Пачаўся ён з выступлення хору і маладзёжнага ансамбля народных танцаў "Перапёлка", якія дзейнічаюць у ГДК. Пасля на сцэну выйшаў папулярны мужчынскі хор "Куранты" з Бельска-Падляшскага ды вакальна-музычны "Дыялект" з Гайнаўкі. Перапляталіся: то мілагучны звонкі спеў, то віхрыстыя танцы. Прыгожа-прыгожа танцавала "Перапёлка"!

У гэты вечар гасцінна выступілі фальклорныя калектывы "Ойра" і "Бабіна лета", у прыгожых народных касцюмах, з Пружан (Беларусь). "Ойра" — гэта першнаперш віртуозныя танцоры. Замежныя артысты бавілі гледачоў цэлую гадзіну і то як! Весялілі і задорнымі жартоўнымі, і лірычнымі частушкамі. (MOX)

Патрэбная на Гайнаўшчыне

Узнагароды з рук дырэктар Крыстыны Грабоўскай (справа) атрымалі бібліятэкары Ірэна Пракапюк (пасярэдзіне) і Ала Мароз

На юбілейных святкаваннях пяцідзесяцігоддзя дзейнасці Педагагічнай бібліятэкі ў Гайнаўцы, якія праходзілі 2 снежня ў Музеі і асяродку беларускай культуры, сабраліся дырэктары школ, бібліятэкары і кіраўнікі культурных устаноў горада. Сярод сабраных прысутны былі намеснік старасты Гайнаўскага павета Ежы Сірак і бурмістр горада Анатоль Ахрыцюк, якія асабіста падзякавалі бібліятэкарам за іх працу ў карысць адукацыі насельніцтва. Пасля некалькіх спробаў ліквідацыі педагагічных бібліятэк, якія з'яўляюцца філіяламі Цэнтра адукацыі настаўнікаў у Беластоку, а ў гэтым ліку і гайнаўскай установы, кіраўнікі павета і горада звярталі ўвагу на патрэбу дзейнасці Педагагічнай бібліятэкі на тэрыторыі Гайнаўскага павета. Іншыя выступаючыя госці пералічвалі козыры гайнаўскай бібліятэкі, якая працуе дзеля настаўнікаў, студэнтаў педагагічных спецыяльнасцей, працаўнікоў культурных устаноў і прапануе карыстацца сваімі фондамі на месцы ўсім жыхарам Гайнаўскага павета.

Дырэктар Цэнтра адукацыі настаўнікаў у Беластоку Крыстына Грабоўская, якая адкрыла мерапрыемства, падзякавала за працу бібліятэкарам-пенсіянерам і ўручыла ім ганаровыя граматы. Узнагароды за сваю працу з яе рук атрымалі сённяшнія працаўнікі гайнаўскай бібліятэкі Ірэна Пракапюк і Ала Мароз. Дырэктар станоўча ацаніла дзейнасць гайнаўскай установы, якая ў хуткім часе за еўрасаюзныя сродкі атрымае камп'ютэры. Будзе ў ёй наладжаны мультымедыяльны інфармацыйны цэнтр.

Кіраўнік Педагагічнай бібліятэкі Ірэна Пракапюк прадставіла гісторыю дзейнасці сваёй установы, якая на працягу пяцідзесяці гадоў была падпарадкаваная розным уладам. У снежні 1955 года 467 кніжак новазаснаванай Павятовай педагагічнай бібліятэкі змесцілася ў адной шафе, якая знаходзілася ў памяшканні Асветнага аддзялення ў Гайнаўцы. У 1958 годзе бібліятэка была перанесена ў наняты пакой у прыватнай кватэры і толькі ў 1962 годзе атрымала яна вялікае памяшканне ў новазбудаваным Доме настаўніка, дзе знаходзіцца па сённяшні дзень. У Гайнаўскай педагагічнай бібліятэцы знаходзіцца зараз больш за 27 тысяч кніжак, паўтары тысячы часопісаў у абложках і звыш 1 600 разнародных дапаможнікаў для выкарыстання ў працы з тэлевізарамі, магнітафонамі і камп'ютэрамі. У ліку 57 часопісаў, якія пастаянна папаўняюць бібліятэчныя фонды, выдатную большасць састаўляюць часопісы з педагагічным ухілам. Цяпер бібліятэку наведвае больш за 800 чытачоў, у тым ліку каля 500 настаўнікаў, што складае каля 70% педагагічных кадраў Гайнаўскага павета. Педагагічная бібліятэка ахоплівае

сваёй апекай 23 школьныя бібліятэкі на тэрыторыі Гайнаўскага павета і на просьбу настаўнікаў арганізуе бібліятэчныя ўрокі.

Сярод кніжак ёсць крыху метадычных матэрыялаў на беларускай мове, беларускай класікі і твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў. У чытальным зале можна карыстацца "Нівай" і "Часопісам", а самае вялікае зацікаўленне выклікае відэакасета пра жыццё беларусаў Беласточчыны. На выстаўках, якія ладзяцца ў бібліятэцы, паказваліся здымкі з жыцця беларусаў Гайнаўшчыны, якіх аўтарамі з'яўляюцца настаўнікі Уладзіслаў Завадскі і Славамір Кулік, а некалькі разоў свае працы прэзентаваў беларускі мастак Віктар Кабац. Гайнаўскі мастак у мінулым праектаваў абсталяванне для чытальнага зала, быў пачынальнікам дзейнасці "Малой галерэі" ў педагагічнай бібліятэцы і памагаў ладзіць выстаўкі. Нядаўна запрапанаваў ён перадаць у бібліятэку частку сваіх беларускіх кніжак і зрабіць у ёй беларускі куточак, што было станоўча ацэнена. Зараз настаўнікі беларускай мовы Гайнаўскага белліцэя з'яўляюцца самымі частымі наведвальнікамі бібліятэкі і карыстаюцца разнароднымі педагагічнымі матэрыяламі. Метадычны кансультант беларускай мовы Іаланта Грыгарук, якая з'яўляецца штатным працаўніком ЦАН, будзе магла ладзіць у гайнаўскай бібліятэцы метадычныя сустрэчы для настаўнікаў беларускай мовы.

Мы служым дапамогай настаўнікам у працэсе адукацыі вучняў, самаадукацыі і дасканалення кваліфікацый. Арганізуем варштаты і адукацыйныя сустрэчы. Настаўнікі пазычаюць кніжкі, каб вырашыць у школах разнародныя педагагічныя і выхаваўчыя праблемы. Карыстаючыся нашымі фондамі стараюцца яны разнародна весці заняткі, пішуць аўтарскія праграмы, рыхтуюць школьныя мерапрыемствы і арганізуюць конкурсы. Многа асоб карыстаецца нашымі матэрыяламі на месцы, — паінфармавала кіраўнік Ірэна Пракапюк.

За захаваннем філіяльных педагагічных бібліятэк выказаўся шматгадовы дырэктар Педагагічнай бібліятэкі ў Беластоку Ян Зенюк. Рассакрэціў ён планы ліквідацыі філіяльных бібліятэк, якія ўзніклі ў 2003 годзе і сёлета ў Маршалкоўскай управе ў Беластоку, у рамках пошуку ашчаднасцей, але пасля былі спынены. Дырэктар Вармінска-Мазурскай ваяводскай педагагічнай бібліятэкі ў Ольштыне Сільвія Чахароўска звяртала ўвагу на патрэбу захавання педагагічных бібліятэк на ўзроўні паветаў. Падтрымалі яе іншыя госці мерапрыемства, а адна з іх рашуча заявіла: "Педагагічная бібліятэка ў Гайнаўцы мусіць быць".

ся беларускімі песнямі і банкетам. Калектыў "Знічка" Гайнаўскага белліцэя выступіў з фальклорнымі і эстраднымі творамі, якія папоўніліся польскімі песнямі ў выкананні салістак. На завяршэнне мерапрыемства яго ўдзельнікі наведалі памяшканні бібліятэкі і пазнаёміліся з выстаўкай прысвечанай гісторыі

Урачыстасць у Музеі закончыладзейнасці гэтай установы.

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА За працу ў карысць настаўнікаў дзякавалі юбілярам дырэктары школ і бібліятэкары

Аляксей Мароз

Экуменія і ўзнагароды

Члены хрысціянскага экуменічнага таварыства "Oikumene" за сваю дзейнасць былі ўшанаваны дзяржаўнымі ўзнагародамі. Аляксандра Шавэла-Навацкая (старшыня) — кавалерскім, Віктар Швед (член уравы) — афіцэрскім, Вольга Рыгаровіч — афіцэрскім крыжамі Ордэна Адраджэння Польшчы, Галіна Грык (намесніца старшыні), Барбара Сідарук, Ірэна Трашчотка і а. Ян Ярашук з Міхалова — залатымі крыжамі заслугі. Лаўрэатам адзнакі ўручыў у Цэнтры Праваслаўнай культуры ваявода Ежы Паўяновіч.

Таварыства "Oikumene" зарэгістравана было ў 2000 г., аднак пачаткі экуменічнай дзейнасці значна ранейшыя. Сягаюць яны 1994 г., калі першы раз нарадзілася ідэя сарганізавання экуменічнага канцэрта ў час Тыдня малітваў за еднасць хрысціян пад уплывам закліку папы Яна Паўла II "крышыць перашкоды і этнічныя, і культурныя, і рэлігійныя бар'еры". Узнік тады "Грамадскі камітэт-ініцыятар экуменічнага канцэрта", у які ўвашло некалькі асоб, а старшынёй яго стала Аляксандра Шавэла-Навацкая. Канцэрт адбыўся ў Беластоцкай філармоніі 6 сакавіка 1994 г. Меў ён на мэце з'яднанне людзей розных веравызнанняў і светапогляду. Музыка, паэзія і мастацтва аўтараў розных канфесій і рознага часу таксама ядналі штогадовыя экуменічныя сустрэчы. Таварыства, пашыраючы абсяг свае дзейнасці ў галіне практычнага экуменізму, арганізавала разам з Падляшскай бібліятэкай гістарычнаэкуменічныя сустрэчы "Экуменізм у яднаючайся Еўропе", разам з Беластоцкім універсітэтам — "Нашы суседзі — Украіна", з Біблейскім таварыствам — прамоцыю новых перакладаў Святога Пісання, Біблейскія вечарыны. Супрацоўнічае з экуменічнымі цэнтрамі, удзельнічала ў сесіях Студыі праваслаўнай тэалогіі Варшаўскага універсітэта, Хрыс-

Аляксандра Шавэла-Навацкая, Віктар Швед, Галіна Грык

ціянскай тэалагічнай акадэміі, вяла карэспандэнцыю з Экуменічным інстытутам Каталіцкага люблінскага універсітэта. Члены таварыства арганізуюць таксама паломніцтвы, малітоўныя спатканні, удзельнічаюць у сустрэчах арганізаваных іншымі супольнасцямі — былі м.інш. з візітам у Стамбуле ў экуменічнага патрыярха Варфаламея І. Арганізуюць рэлігійныя і малітоўныя сустрэчы ў арыштах і турмах, несучы суцеху і паэтычнае слова.

Таварыства суарганізавала тры навуковыя канферэнцыі, м.інш. "Беласток — прыязны горад. Нацыянальныя і канфесійныя меншасці ў гісторыі Падляшскай зямлі". Тэма спасылалася на найлепшы час Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў XVI і XVII стагоддзяў. Вынікам канферэнцыі з'яўляецца кніга — збор выступленняў. Старшыня Таварыства Аляксандра Шавэла-Навацкая не толькі ініцыятарка і рэалізатарка экуменічных спатканняў, але і аўтарка тамоў экуменічнай паэзіі — "Przesłanie", "Нагтопіа psalmu"

(у польска-ўкраінскай версіі) ды "Supraskiej duszy śpiewanie" (у перакладзе Віктара Шведа "Супраскай душы пяянне"). Экуменічная дзейнасць таварыства апіраецца на супрацоўніцтва з іншымі арганізацыямі — Радай каталіцкіх рухаў, цэрквамі пратэстанцкіх канфесій, а таксама прадстаўнікамі іншых абшчын.

Шкада, што ўшанаванне дзеячаў экуменічнага руху, іх нерэкламаванай ды неацэннай працы не спалучылася з большым агучэннем таго факту. Неяк выпадкова, пасля даклада ў Цэнтры праваслаўнай культуры (на якія прыходзіць шмат слухачоў), наступіла ўзнагароджанне ордэнамі і крыжамі (пасля пераносу мерапрыемства з 10 гадзіны на 18). Слушна было б сарганізаваць нейкую адмысловую ўрачыстасць, з канцэртам, у аддзяку гэтым ціхім хрысціянам, якія аддаюць столькі сэрца, ангажаванасці і часу для прапаведавання ідэі экуменізму, не заўжды папулярнай у нашым беластоцкім старонні.

Міра Лукша

3 Бельшчыны

Бельскі павет супрацоўнічае з Беларуссю

У кастрычніку 2005 года Рада павета ў Бельску-Падляшскім прыняла пастанову пра супрацоўніцтва са Смаргонскім Раённым выканаўчым камітэтам у Беларусі. Гэты суб'ект задавальняе патрабаванні тэрытарыяльнага абсягу і крытэрый суседства праграмы Суседства Польшча — Беларусь — Украіна Interreg.

Згодна патрабаванням згаданай праграмы, акцэсійныя заяўкі трэба падаваць самастойна або ў партнёрстве; партнёрства дае дадатковыя балы для ацэнкі праекта. Бельскі павет у рамках апошняга набору склаў дзве заяўкі да праграмы Суседства Польшча — Беларусь — Украіна: "Інтэграцыя мясцовай камунікацыйнай сістэмы з трансгранічнымі дарогамі шляхам мадэрнізацыі павятовай дарогі на адрэзку Вышкі — Межвін — Алендзке" і "Паправа даступнасці абшараў памежжа шляхам мадэрнізацыі павятовай дарогі на адрэзку Паплавы — Алексін". Удзел Смаргонскага раёна, нават без фінансавага паю, узбуйніць шансы выбару тых праектаў для рэалізацыі.

Прадстаўнікі Смаргоншчыны будуць удзельнічаць у названых праектах у якасці назіральнікаў з мэтай прыдбання спрактыкаванасці ў хадайніцтве за сродкамі ад праграмы Іптеггед, а таксама дзеля азнаямлення з тэхналогіяй дарожнага будаўніцтва ў Бельскім павеце.

Прыняццё згаданай пастановы пасадзейнічае таксама двухбаковаму супрацоўніцтву ў іншых істотных для прагрэсу ўзаемных добрасуседскіх адносін галінах, — мяркуюць бельскія павятовыя радныя.

Кароткая памяць

У верасні чатырох радных (Марэк Лукашэвіч, Рох Харытон, Аляксандр Галэмбеўскі і Здзіслаў Тваркоўскі) ад Самаўрадавай правіцы "Еднасць" падалі думку, каб Рада Бельскага павета прыняла заяву наконт сітуацыі палякаў у Беларусі, падкрэсліваючы, што няма дыскрымінацыі нацыянальных меншасцей у Бельскім павеце. Аўтары пішуць м.інш. "Ustawodawstwo Rzeczypospolitej nie dyskryminuje mniejszości narodowych, a ordynacja wyborcza stawia ich na równi z innymi obywatelami Polski. (...) Przy wsparciu swojej

reprezentacji w Parlamencie, a także Sejmiku Województwa Podlaskiego nie można mówić o dyskryminacji mniejszości narodowych w Powiecie Bielskim, a wręcz o ich promowaniu. (...) Rada Powiatu w Bielsku Podlaskim wzywa władze Białorusi do zaprzestania prześladowań Polaków upatrując w ten sposób jedyny właściwy kierunek rozwoju i współpracy dwóch sąsiednich państw cywilizowanej Europy". У гэтым месцы трэба прыгадаць, што ў мінулай кадэнцыі, калі Радай правілі тыя ж правыя, двум радным ад беларускай меншасці "цывілізаваныя еўрапейцы" не дазвалялі працаваць у камісіях Рады.

Камісія асветы ў выніку галасавання (тры галасы за адхіленне прапановы, нуль супраць адхілення і тры ўстрыманыя галасы) запрапанавала не выносіць на парадак дня згаданага праекта заявы Рады Бельскага павета наконт рэпрэсавання палякаў у Беларусі. Гэтак жа да прапановы аднеслася і Управа павета. На сесіі, што адбылася 27 кастрычніка, Рада нават не кранала гэтай справы, апрача аўтараў прапановы, якія ў апошнім пункце "Справы розныя" выказалі сваё незадавальненне.

Міхал Мінцэвіч

Штрафуюць

28 кастрычніка наведаў я рэдакцыю "Нівы". Прыехаў на аўтамабілі з сябрам-аднавяскоўцам. Калега знаходзіўся ўпершыню ў гэтым квартале горада ды не ўзяў свядомасці, што знаходзіцца ў зоне платнай паркоўкі. Пакуль я здаў допісы, а калега выпіў гарбату не прайшло паўгадзіны. Калі мы падаліся дамоў, дык прыкмецілі за ачышчальнікам лабавога шкла дзве картачкі. Адна з іх інфармавала, што мы "дапусціліся злачынства" і належыцца штраф 35 зл. за неаплачаную стаянку. Прабавалі растлумачыць недаразуменне ў Сектары кантролю і зоны платнай паркоўкі, што па вуліцы Складовай 11. Прад'явіў я канторшчыцы дакументы аб сваёй інваліднасці. Панюся стаяла на сваім — трэба плаціць і канец! Паслаў я просьбу прэзідэнту горада Беластока Рышарду Туру, каб адпусціў віну для інвалідаў (шафёр таксама з'яўляецца інвалідам II групы). У адказе намесніка прэзідэнта Беластока чытаем: "W odpowiedzi na Pana podanie w sprawie umorzenia należności za parkowanie (...) proponuję ratalną spłatę należności w kwocie 36,20 zł (...) w rozłożeniu na dwie równe miesięczne raty (...). Ponadto informuję, iż karta parkingowa osoby niepełnosprawnej przysługuje osobie, która w związku z ograniczoną sprawnością ruchową ma problemy w poruszaniu się. Osobie, która posiada w/w dokument, przysługuje stawka zerowa". Далей паведамлялася, што такую карту можна атрымаць у старостве ў Гайнаўцы, прад'яўляючы пастанову аб інваліднасці, адну фатаграфію і заплаціць 25 зл.

Уладзімір Сідарук

Аб язныя крамы

На Усходняй сцяне каб не аб'язныя крамы, дык многім людзям, пераважна пенсіянерам, вельмі цяжка было б пражыць, бо ў горад няма на чым дабрацца з-за ліквідацыі чыгункі ды абмежавання курсаў аўтобусаў ПКС. Але не ў тым справа. Гэтыя крамы працуюць па-рознаму. Уласнікам крамы, якая абслугоўвае вёску Бялкі, з'яўляецца Вера Кірылюк з Гайнаўкі. Крама гэтая пастаўляе печыва з уласнай пякарні ў Нарве. Але хлеб часта бывае "адсвежаны". Хаця ён ужо і патраціў сваю вартасць, то ніколі не бывае ні на адзін грош таннейшы. 21 лістапада купіў я ў гэтай краме газіраваны напітак "Лемон", якога, як пазней аказалася, тэрмін прыгоднасці закончыўся 25.10.2005 г. Калі 23 лістапада я папрасіў такі ж напітак і прыгледзеўся на дату яго прыгоднасці, дык таксама аказалася, што ён ужо пратэрмінаваны на чатыры тыдні. Тут варта прыгадаць, што ў згаданай краме высокія цэны харчовых прадуктаў, напрыклад, кілаграм цукру каштуе 3,80 зл. Калі ў нашай краіне ўвольнілі цэны прадуктаў, то Дзяржаўная гандлёвая інспекцыя не мае чаго рабіць, бо да цэнаў не прычэпіцца, а тыя аб'язныя крамы вырабляюць што хочуць з вясковымі пенсіянерамі, бо яны вымушаны ў іх купляць неабходны тавар.

Мікалай Лук'янюк

зяцей

Д

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

зутр к а

Гражынка і Грак

- Не магу ўжо сцярпець, як мяне Маня цягае да дошкі на кожнай матэматыцы, заенчала Гражынка над сшыткам і адсунула яго як найдалей ад сябе на пісьмовым стале, па-за пляму святла ад начной лямпы. Было ўжо позна, усе спалі, а дзяўчынка прабавала рашаць задачы.
- Гэта ж зусім простыя задачы, заглянуў у сшытак Грак. А ў сшытку практыкаванняў дык зусім як для невукаў...
- Ты хоць мяне не дабівай! крыкнула Гражынка. Справа тут не ў задачах, а ў несправядлівасці. Як падумаю пра Маню, дык так галава пачынае мне балець. А на ўроку дык цёмна мне перад вачамі робіцца. А яна ўсёмяне бярэ пад дошку, і толькі чакае, каб я памылілася. Яхідна смяецца: "Не ве-е-е-едаеш! Памылілася! А вось табе палка!" Над іншымі так не здзекуецца, над сваімі ўлюбёнцамі. Над Элкай, Іркай... Калі нават не ведаюць чагосьці, дык ім палкі не паставіць.
- Супакойся, Гражынка, бо ж зусім захварэеш. Замест выспацца, дык гарбееш тут над кніжкай... Пакладзі яе пад падушку, веды ноччу ўвойдуць у галаву, устанеш у шэсць, пераглянеш... А я падумаю, што тут з тою вашай Маняй зрабіць. Яна, здаецца, такая вопытная настаўніца, столькі год працуе ў школе...
- Цікава, як тыя веды ў галаву прасякнуць! горка ўсміхнулася Гражынка. Праўда, такі спосаб прымянялі калісьці мая мама і тата...

$$\left(\frac{a}{b}\right)^n = \frac{a^n}{b^n}$$

$$a^0 = 1 \qquad (a \neq 0)$$

Раніцай Гражынка, гадзіну да ад'езду школьнага аўтобуса, хутка рашыла ўсе задачы. Хацела бегчы, ды Грак не пусціў:

- А сняданак? Матэматыка другі ўрок, дык таму табе галава баліць, бо ж не еўшы. Цёмна ад таго табе ў вачах робіцца.
- Цікава, што зрабіў Грак, стары чарадзей, нашай Мані, думала Гражынка, гледзячы на настаўніцу на ўроку матэматыкі. Нейкая яна сёння мілая, ветлівая, і... прыгожая.

"Ты мяне над крыніцаю называў чараўніцаю…" — паціхеньку мармытала матэматычка, выводзячы ў дзённіку адну за адной пяцёркі.

Міра Лукша

І "ц" клас гімназіі ў Комплексе школ н-р 3 у Бельску-Падляшскім з настаўніцай Валянцінай Бабулевіч

I шавец, і жнец...

У І "ц" класе больш за трыццаць гімназістаў.

д л я

Здзівіла мяне ўвага і засяроджанасць, з якой прывіталі мяне маладыя сябры. Гэта быў знак, што я папала ў надзейны і цікавы клас (выхавацель — настаўнік інфарматыкі Дарак Мікуліч).

Наша сустрэча пацвердзіла прадчуванні. Ужо напачатку я пачула, што ўвесь клас падпісваецца на "Зорку". Але не ў тым справа — гімназісты самастойна чытаюць тэксты. Таксама ў "Ніве". Як выявілася, найбольш цікавілі іх артыкулы пра новага патрона бельскай "тройкі" — Яраслава Кастыцэвіча. У час сустрэчы мы працягвалі тэму, кан-

крэтна, гімназісты выказалі свой погляд на значэнне патрона. Яраслаў Кастыцэвіч — як адзначалі ўсе — для іх узор беларуса!

У класе многа індывідуалістаў. Завадатарамі тут хлопцы — яны першыя і ў навуцы, і ў танцах! Вось, Давід Яблушэўскі, лаўрэат матэматычнага конкурсу "Кангур". Гжэсь Лаўранюк і Давід Лукашэвіч танцуюць у школьным калектывне "Світанак".

— А я хачу яшчэ прадставіць Кубу Саснюка, — адзначае настаўніца Валянціна Бабулевіч, — гэты хлапец заўсёды размаўляе са мной па-беларуску. Не толькі на ўроках беларускай мовы.

З нашымі сябрамі пазнаёмімся шырэй у "Галерэі "Зоркі"". А зараз прывядзем некаторыя выказванні на тэму новага патрона школы.

л а

Якуб Саснюк: — Яраслаў Кастыцэвіч быў добрым дырэктарам і педагогам, заснавальнікам беларускай гімназіі. Яго шанавалі і любілі. Ён трымаў у школе вайсковую дысцыпліну.

Ева Шымчук: — Мудры і добры чалавек, таксама як яго продкі — свяшчэннікі. Вучні і бацькі цанілі атмасферу, якую дырэктар Кастыцэвіч стварыў у школе. Я рада, што Яраслаў Кастыцэвіч — патрон маёй школы.

Давід Яблушэўскі: — Ён стварыў жыццёвы шанц дзецям беларускай нацыянальнасці. Ён быў бацькам беларускай асветы.

Зорка

Вершы Віктара Шведа

У магазіне

Дачушка, нібыта ўжо панна, У шыкоўным магазіне французскім, Прымервае надта спантанна Толькі самыя чорныя блузкі.

Прыглядаецца гэтаму маці
І становіцца ёй цікава:
— А можа мроіцца дзіцяці,
Што памрэ нехта з нас неўзабаве?

Крывацёкі

На абароннай падрыхтоўкі ўроку Настаўнік запытаўся Люду:
— Якія грозныя больш крывацёкі, Вонкавыя, ці ўнутраныя будуць?

— Унутраныя, — цвердзіць вучаніца, — Гэта беручы на розум тонкі: — Бінтаваць цяжэй унутраныя быццам, Ад крывацёкаў тых, што звонку.

На экзамене

На экзамене экзамінатар Аказаўся не надта салодкі: — У адказах вады так багата, Што баюся ўжо нейкай паводкі.

Вучань хоча выясніць праблему, Каб з ацэнкай гэтай не мірыцца. — Наша надта багатая тэма, Як рака паўнаводная быццам.

Ne 50 [11-12-2005]

Тры Паўліны і Паўл

Паўл з насмешкай апавядаў сябрам пра свае раманы.

— А ведаеш, — прызнаўся аднойчы яму найлепшы сябра Радаслаў, — мне падабаецца тая Паўліна Ш.

Радаслаў не ведаў пра схільнаці Паўла і як добры дурань стаў прасіць у яго дапамогі:

- Толькі ты, братка, можаш мне дапамагчы наладзіць з ёй спатканне.
- Ы-ы-ы, ты хочаш з ёй "круціць", — Паўл стаў адводзіць калегу ад намеру. — Яна, ведаеш, такая шалёная...
- Нічога, сказаў Радаслаў, — я таксама шалёны. Я ўсё абдумаў. У мяне вось план. Уся надзея на цябе, сябра.
- Прычым тут я? запёрся Паўл. Ён адчуў, што ў сэрцы абуджаецца зайздрасць.
- Ведаеш, патрэбная мне твая гітара.
- Дык хто табе патрэбны: абурыўся Паўл, — я, ці мая гітара?
- Ну, вы, значыць, і ты, і твая гітара.

Радаслаў доўга апавядаў пра свае намеры. Рамантычны спектакль меў здзейсніцца на аўтобусным прыпынку, адкуль кожны дзень дабіралася дахаты Паўліна Ш.

- Я стану перад ёй на калені і заспяваю, а ты будзеш іграць на гітары. Разумееш?
  - Якую песню?
- Напрыклад, "Зорку Венеру"! А пасля папрашу ў яе, каб "хадзіла" са мной.

Паўл доўга выкручваўся, аднак, згадзіўся. Ён быў цікавы эфекту.

Вечарам, пасля тэатральнага гуртка, згодна з планам яны сустрэліся на аўтобусным прыпынку.

- O, *тэсць*! кінула як заўсёды вясёлая Паўліна Ш. Разам з ёй прыйшла Марта. Дзяўчаты шчабяталі быццам жаўранкі. Яны вельмі здзівіліся, калі Радаслаў стаў на калені, а побач яго Паўл з гітарай.
- Зорка Венееера ўзышла над зямлёююю... — пачаў спяваць закаханы. У яго бок загледзеліся пасажыры на прыпынку. Многія смяяліся. Але Радаслаў глядзеў у неба, быццам глушэц у час такавання, без аглядкі на свет, праспяваў сваю арыю.

Раптам, як з-пад зямлі, з'явіўся сабака-дварняк і стаў разам выць...

Помніш калі я спаткаўўў... — гучэла ўжо на два галасы і гітару. На прыпынку людзі аж трэсліся ад смеху. Паўл першы ачуняў. Ён кінуўся ратаваць аўтарытэт калегі і гітарай стаў адганяць сабаку.

Тым часам Паўліна Ш. і Марта сядзелі ўжо ў сваім аўтобусе і праз акно глядзелі на дзіўнае шоу.

Файны той Радзік, — сказала пасля Паўліна Ш.

(працяг будзе)

АРАБІНКА

Галерэя "Зоркі"

Анна Грыгарук (Гайнаўка)

ні — 4.5.

Мая мянушка — не маю ніякай мянушкі, сябры клічуць мяне Аня, Анка. Брат часам заве мяне Гандзюляй.

У жыцці хачу стаць, чаму добрым чалавекам, гэта галоўнае. А па прафесіі хачу быць журналісткай і працаваць на радыё. Гэта марыцца мне адкуль я наведала, меўшы два гады, будынак Беластоцкага радыё і ўчула як працавала пані Барбара Цірук.

У сяброў цаню — шчырасць (аднак трошкі абмежаваную...), гумар, розум.

<u>Не люблю</u> — тых, якія не любяць мяне; людзей, якія не ша-

Сярэдняя ацэнка на пасведчан- нуюць уласных каранёў. Таксама сцярпець не магу папяроснага "паху".

> Па-беларуску размаўляю з бацькамі, братам, некаторымі настаўнікамі (не толькі тымі, якія займаюцца навучаннем беларускай мовы), старэйшымі людзьмі, сябрамі з класа, ліцэя і... Паўлінкай.

> Мой любімы гурт — "ZET", "RI-МА", Нарру Sad, а таксама ўсё што спяваюць Тодар (Зміцер Вайцюшкевіч) і Віктар Шалкевіч.

> Каля свайго дому пасаджу нешта такое, каб прыгожа пахла, цудоўна выглядала і не трэба было гэтага паліваць, палоць, падрэзваць і г.д.

Матэматыка па-беларуску

(пачатак у 48 н-ры)

Эвеліна Леанюк: — Я думаю, што матэматыка па-беларуску цікавая прапанова. Мы завучылі б многа новых тэрмінаў і мелі б глыбейшыя веды.

Ангеліка Несцярук: — Для мяне матэматыка па-беларуску такая самая як і па-польску. Я хацела б мець такі ўрок, бо мне цікава як вучацца дзеці ў Беларусі. Гэта, думаю, вельмі карысны досвед.

Давід Краўчук: — Люблю беларускую мову, на жаль, я слабы па матэматыцы! Сумняваюся, ці я зразумеў бы такі ўрок. Думаю, што я, і мае сябры, мелі б нялёгкую задачу. Мабыць, матэматыка па-беларуску была б смешнай! Бо праўда такая — я слабенькі і па беларускай мове...

Адрыян Максімовіч: — Я думаю, што гэта будзе нармальны ўрок, ён будзе файны.

Аня Барута: — Цікавая прапанова, але ці добрая? Я хацела б, каб усё засталося так як ёсць.

Аксана Федарук: — Гэта цікавая прапанова. Аднак, многія не зразумелі б, пра што гаворыць настаўнік. З другога боку — гэта вельмі файны досвед. Мы змаглі б праверыць свае веды па беларускай мове. Кожны гімназіст павінен умець ужо лічыць па-беларуску. Праўда, многія тэрміны былі б для нас незразумелымі. Я хацела б мець такі ўрок.

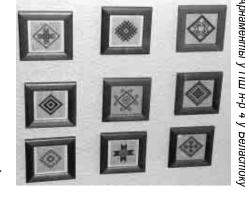
(працяг будзе)

ЗОРКА

Муха і камар

На ляжайцы, на лучыне, На дванациатай цагліне Камар муху цалаваў, З ёй жаніцца абяцаў. Муха камару на вуха Зашаптала, весялуха: Не, спачатку шлюбаванне, Потым уволю цалаванне!

Мікалай Лук'янюк

Чапля і бусел

Чапля з буслам сябравала, У госці яго запрашала: — Прыйдзі ў госці, мой браточак, На зялёненькі лужочак. Там мы разам загасцюем, Цэлы тыдзень пабалюем. Пакуль у вырай паляцець,

Варта піці, есці, пець...

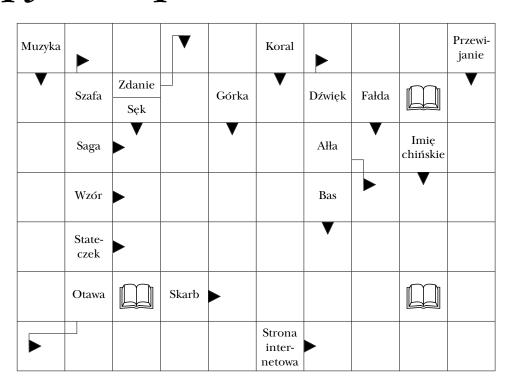
Мікалай Лук'янюк

Польска-беларуская крыжаванка № 50

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў "Зорку". Тут рызыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 46: Фан, балада, дама, міна, зрок, сорт, гукі, ява, курачка, мурашка, порт, тамат, персона, Ева, лес, кон, тор, чало, сайт. Сям'я, дамова, печ, ліра, п'еса, фант, мор, Ада, курс, на, гурток, бура, Ной, каштан, дзічка, чар, камета, мора, авой, мак, старт.

Узнагароды, каляровыя алоўкі, выйгралі: Паўліна Лук'янюк, Юліта Кананюк з Нарвы, Матэвуш Ляўчук, Рыгор Сцепанюк з Новага Корніна. Віншуем!

Тапаркі былі цвёрдай вёскай

Жыхары Тапаркоў (Кляшчэлеўская гміна) не паверылі агітатарам, якія ў пяцідзесятых гадах намаўлялі ўступаць у калгас і не рашыліся на калектыўнае гаспадаранне. Можа і таму сацыялістычныя ўлады ажно да сямідзесятых гадоў не правялі ў вёсцы камасацыі. Гаспадарка на цераспалосіцы тармазіла прымяненне сучасных метадаў вырошчвання расліннасці і абмяжоўвала даход з сельскагаспадарчай прадукцыі. У суседніх Саках, дзе амаль палову жыхароў састаўлялі палякі, ужо ў міжваенны перыяд была ліквідавана цераспалосіца і многія гаспадары перабраліся з вёскі на хутары. У шасцідзесятых гадах з-за раздраблення палеткаў не было ў Тапарках магчымасці арганізаваць сельскагаспадарчай суполкі, а прызначаныя вёсцы трактары і машыны былі перададзены суполцы ў Саках.

Падпарадкаваліся немцам

Побач Тапаркоў было многа пралескаў, якімі можна было дабрацца ў Белавежскую пушчу. У час другой сусветнай вайны ў вёску прыходзілі партызаны, а пасля вайны заходзілі вайсковыя, якія змагаліся супраць народнай улады, і звычайныя бандыты. Ад ваеннага мінулага засталіся сумныя ўспаміны, якія старэйшыя жыхары перадаюць сваім дзецям.

— Калі ў Тапаркі прыбылі немцы, маладыя дзяўчаты пачалі хавацца за вёскай. Бачылі іх нямецкія жаўнеры, якія акружылі сяло ў пошуках рускіх салдат, але не чапалі. Быў перыяд, што па 8-10 асоб бралі з Тапаркоў на працу ў Германію, а некаторыя працавалі для немцаў на месцы, — успамінае Анна Баран.

Паводле ўказу немцаў у жыхароў Тапаркоў забралі жорны, каб без дазволу не малолі збожжа.

– Нам удалося захаваць жорны схаваныя ў саломе. Крадком мы карысталіся імі і малолі збожжа на свае патрэбы, — расказвае Анна Баран. — Калі мы здалі немцам адну свінню, нам дазволілі закалоць другую. Аднак здаралася, што людзі калолі свіней без дазволу. Пазней у нашым доме схавалі мяса пад ложак, бо свінню закалолі мы без дазволу, і ледзь не здарылася трагедыя. Памятаю, як прыйшоў у нашу хату нямецкі салдат з сабакам, каб спраўдзіць, ці мы нічога не схавалі. Гасподзь нам дапамог, бо гэты ж сабака не пачуў мяса.

У час вайны здарылася, што ў Тапаркі заехалі немцы для праверкі прысутнасці жыхароў. Якраз тады ў вёсцы працавалі жыды-сталяры. Пачалі яны ўцякаць і двух іх забілі. Толькі аднаму ўдалося ўцячы ў лес. Пасля гэтага здарэння ўсіх жыхароў вёскі сабралі на вуліцы, моцна напалохалі і загадалі інфармаваць пра партызан.

— Немцам заўсёды трэба было гаварыць праўду і дастасоўвацца да іх загадаў. Калі адну дзяўчыну выслалі на работу ў Германію і па дарозе на працу яна ўцякла і схавалася, на допыты забралі яе бацькоў. Маці адпусцілі дамоў, а бацька загінуў, успамінае Анна Баран. — Пры саветах і немцах у Тапарках дзейнічала школа. Хіба ў час нямецкай акупацыі вучыліся мы па-беларуску.

Анна Баран (справа) вучылася ў Саках і Тапарках

Дапамога партызанам

У пачатку вайны за харчаваннем у Тапаркі заходзілі партызаны і людзі ім дапамагалі. Пасля немцы атрымалі інфармацыю, што жыхар нашай вёскі дапамагае людзям з лесу. Знайшлі гэтага чалавека ў Малінніках і забілі. З той пары людзі сталі баяцца карміць партызан. Здаралася, што ў вёску за харчаваннем прыходзілі людзі высланыя немцамі, але іх распазнавалі.

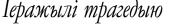
- Пасля вайны ў нашу вёску заходзілі банды. Некалькі разоў заязджалі вайсковыя атрады, якія змагаліся з народнай уладай. Першы раз прыехалі ў сераду перад Вялікаднем. Былі ў вёсцы цэлы дзень, але ад нас нічога не забралі. Вакол вёскі рас-

ставілі яны патрулі і з вёскі не выпускалі нікога. Калі гаспадар прынёс ім самагонкі, загадалі паспрабаваць яе самому, спраўджаючы такім чынам ці яна не атручаная. Гаварылі, што яны — польскае войска, але людзі здагадваліся, што яны хаваюцца ад сапраўднага войска, — кажа старэйшая жыхарка Тапаркоў.

Перажылі трагедыю

Самая вялікая трагедыя здарылася ў суседніх Залешанах, якую спаліў атрад "Бурага". Загінулі там дарослыя і дзеці.

– Мая маці ўстала рана прасці і таму ў нашай хаце было відаць агеньчык. Я памятаю, як у наш дом увайшоў вайсковец і загадаў майму бацьку Андрыяну хутка сабірацца

Моладзь з Тапаркоў у пасляваенны перыяд найчасцей спатыкалася ў сваёй кампаніі

і ісці з ім. Пасля аказалася, што быў гэта жаўнер з атрада "Бурага", які спаліў Залешаны. Мой бацька апынуўся ў хаце, у якую сагналі ўсіх жыхароў Залешан і хацелі іх там спаліць. Удалося яму ўцячы ад смерці разам з іншымі, — успамінае Антон Мрук.

Не згадзіліся

на калектыўнае гаспадаранне

Жыхары Тапаркоў не згадзіліся арганізаваць у сябе калгас і ўвесь час гаспадарылі аднаасобна.

— Тапаркі былі цвёрдай вёскай і людзі ў нас не схацелі ўступаць у калгас, — заяўляе Антон Мрук.

— Пасля вайны гаспадарыць індывідуальна было цяжка. Бывала, што гаспадар не заплаціў падатак і ўжо прыязджаў секвестратар, каб забраць нейкую рэч за даўгі, — кажа Міхал Тамашук.

Сельскагаспадарчую суполку мелі заснаваць у Тапарках у першай палове шасцідзесятых гадоў.

— Атрымалі мы сеялкі для збожжа і мінеральнага ўгнаення. Прызначылі нам трактары, але не дапусцілі іх да нас і перадалі сельскагаспадарчай суполцы ў Саках, — гаворыць Антон Мрук.

У пасляваенны перыяд найцяжэйшымі былі жніўныя палявыя работы.

— Спачатку ў нас збожжа жалі сярпамі, а пасля сталі касіць косамі. Салому ад змалочанага летам збожжа клалі ў стагі. Апошняе збожжа вазілі ў гумно, — паясняе Людміла Мрук. — Адразу пасля вайны малацілі ў нас цапамі, а пасля сталі карыстацца простамалоткамі. У малацьбе дапамагалі іншыя жыхары вёскі. Стараліся мы закончыць малацьбу за адзін дзень. Здаралася, што малацілі да позняга вечара, а салому насілі пасля вячэры ажно да поўначы.

Ліквідавалі цераспалосіцу

Да камасацыі жыхары Тапаркоў касілі мала травы, бо супольная вясковая паша прызначана была толькі для выпасу кароў. Траву, якую касілі на палосках распаложаных у ямках, трэба было ўручную выносіць на сухое месца. Калі зрабілі дрэнажаванне, у наймакрэйшых месцах стала больш суха.

Ліквідацыя цераспалосіцы распачалася ў 1970 годзе і праводзілася за сродкі жыхароў Тапаркоў. Клопаты паявіліся ў час падборкі ўчасткаў, але ў агульным гаспадарыць стала намнога лягчэй.

— Пасля камасацыі людзі атрымалі зямлю рознай якасці. Адным гаспадарам трапілася добрае поле, а іншым папаліся пяскі, — кажа Міхал Тамашук. — Аднак гаспадарыць стала лягчэй. Поле складалі вялікія ўчасткі, сталі мы гадаваць больш кароў і даход ад малака павысіўся.

У пасляваенны перыяд у Тапарках было многа моладзі. Дзяўчаты любілі спяваць песні. Танцы, на якіх хутчэй за ўсё збіраліся толькі вяскоўцы, адбываліся ў сенях хатаў.

— Калісь весялей жылося. Пасля Вялікадня спявалі мы рагулькі, пасля ішлі жніўныя і ўсялякія іншыя песні. Аднак некаторыя песні былі сумнымі. Паўтараліся ў іх нараканні на мужыкоў, якія часта бывалі ў корчмах, — дабаўляе Анна Баран.

Аляксей Мароз

Мяса амаль і не бачыў

Успаміны Яна МАЛЬЧЫКА, народжанага 7 жніўня 1925 года ў Візгах.

У сям'і нас было трое дзяцей яшчэ брат і сястра былі; я быў найстарэйшы. У школу хадзіў у Даўгасельцы, чатыры класы да вайны скончыў.

У 1939 годзе немцы дайшлі да нас, але пасля саступілі саветам; саветаў ніхто ў нас не вітаў. Саветы сталі нас намаўляць да калгасаў, але ніхто не пайшоў. Прадсядацелем у Кузніцы быў наш аднавясковец Мікалай Мальчык; ён пасля вайны ледзь уцёк у СССР перад начнымі. З нашай вёскі саветы нікога не вывезлі. Пры саветах у школу я не хадзіў, бо ўжо мой узрост мінуў. Памагаў бацьку.

Калі немцы наступалі на саветаў, вялікіх баёў у нас не было. Была перастрэлка, аднаго рускага салдата забілі.

У 1942 годзе солтыс запісаў мяне на прымусовыя работы ў Германію. 2 лютага немцы загадалі з'явіцца ў Кузніцу. Прабылі там няцэлы дзень, а пасля загрузілі нас у поезд і завезлі ў Гродна; ежы нам не давалі, сілкаваліся тым, што забралі з хатаў.

У Гродне патрымалі нас суткі і завезлі ў Барташыцы. Там загналі нас у лазню, мы памыліся, а пасля нямецкія гаспадары сталі нас браць. Падыходзіў немец, заглядаў у твар, і калі хто спадабаўся, шлёпаў па плячы і гаварыў "Котт!" Мой новы гаспадар забраў мяне ў запрэжаны ў двое коней воз і павёз у свой маёнтак, аддалены ад Барташыцаў за дзесяць кіламетраў. Маёнтак быў вялікі, працавала ў ім семнаццаць прымусовых работнікаў.

Быў там Васіль з Харкава, які ведаў нямецкую мову і спярша ён быў нам перакладчыкам, а пасля то і мы самі яе засвоілі.

Мяне гаспадар назначыў конюхам; усіх конюхаў было пецярых, кожны меў па чацвёра коней. Трэба было іх напаіць, накарміць, вычысціць. Ну і працаваць: араць, баранаваць, дровы з лесу вазіць. Яшчэ я — адзіны з усіх конюхаў — вазіў гаспадара ў кірху, у горад, у госці. Запрагаў тады сваіх коней у брычку і пад'язджаў пад веранду. Але гаспадар не дазваляў у гасцях мне разам сесці. Клікалі мяне толькі на кухню і давалі бутэрброд з чаем.

Мяса я там амаль не бачыў. Толькі восенню, калі рэзалі качак і гусей, давалі нам іхнія лапкі. На Вялікдзень давалі па два яйкі. А так елі галоўным чынам бульбу, аўсяныя камякі ды хлеб з мармеладам. Суп варылі нам немкі, мы ішлі з вядзеркам і пасля з яго сабе разлівалі. На абед клікалі званком. Увечары можна было хадзіць толькі да дзевятай гадзіны, а пасля заганялі спаць.

Вопратку для мыцця пасылалі дадому. Гаспадар правяраў пасылку і сам на пошту вёз. Таксама дакладна правяраў і пасылкі, што мы атрымлівалі ад сям'і.

Я, у ліку дзесяці чалавек, жыў у бараку з дошак. Да вайны гаспадар трымаў у ім самаход. Самаход яму забралі на вайну і ён нас там пасяліў. Зімою было холадна, стаяла там круглая печка, у якую апал

клалі зверху. Зімою накрываліся мы двума пледамі, а летам адным.

Працавалі мы з сёмай гадзіны да трэцяй, а навесну то і да восьмай. Да коней трэба было ўставаць ужо ў пяць раніцы. Пасля снедання запрагалі коней і ехалі на працу. Калі праца была цяжкая — араць, вялікі груз ці гной вазіць — то запрагалі чацвёра коней: двое ў дышаль і двое ў ворчыкі; на левым кані было сядло. Гной накідалі мы і работнікі са стайні. У полі гной скідалі двух работнікаў, а я толькі пад'язджаў.

У гаспадара было і сорак кароў, якіх даілі траіх хлопцаў. Малако пасля на шашу вывозілі, адкуль падбіраў яго самаход і ў Барташыцы завозіў.

Перад надыходам фронту адправілі нас пад Кёнігсберг капаць акопы. Мы з калегамі ўцяклі ад акопаў у бок фронту, але нас злавілі і пасадзілі ў турму. Прасядзелі мы там чатыры месяцы і нас вярнулі да свайго пана, дзе дабылі да прыходу фронту.

У лютым 1945 года вызвалілі нас рускія. Мяне ўзялі гнаць быдла на ўсход. Кароў па сто-дзвесце падгонім на дваццаць кіламетраў, здамо, і нас зноў назад вяртаюць па новае быдла. Так было мо з чатыры разы. Прыгналі мы кароў пад Аўгустаў і рускі загадчык кажа нам, што калі каму блізка, то можа ўцякаць. Тады многа нас адышло дахаты, хаця саветы былі раней абяцалі, што ў Гродне дапамогу дадуць. І тых, што пагналі кароў у Гродна, пратрымалі яшчэ год часу.

З Аўгустава дахаты прыйшоў я за двое сутак. У хаце былі ўсе, свае пазналі мяне, толькі некаторыя старэйшыя мяне не пазналі. Ды ўжо і паловы нашай вёскі не было — людзі выехалі на ўсход. Яшчэ і пасля па ночах хадзілі, шум рабілі, але мы асталіся.

Запісаў Аляксандр Вярыцкі

Нямала гадоў мінула з таго часу, калі некалькі вёсак Міхалоўскай і Нараўчанскай гмін былі затоплены на дне Семяноўскага вадасховішча. У іх ліку былі Рудня і Лука. За сваю шматвяковую гісторыю далі яны свету многа сумленных людзей, якія рупліва абраблялі свае палеткі і сенажаці, выхоўвалі сваіх дзетак на добрых людзей і такіх жа земляробаў.

Жыў тут працалюбівы і богабаязны люд, аб чым сведчаць прыгожая царква ў Юшкавым Грудзе, пабудаваная сто гадоў таму намаганнямі між іншым жыхароў вёскі Рудня, а таксама храм у Старым Ляўкове ці апошнім часам новазбудаваная царква ў Новай Луцэ.

У 1970-х гадах у кабінетах высокіх чыноўнікаў нарадзілася ідэя стварэння ў верхнім цячэнні ракі Нарвы штучнага вадаёма. Не зважаючы на пратэсты грамадскай думкі, да зносу былі прыгавораны некалькі вёсак, а разам з імі некалькі соцень сялянскіх гаспадарак. Людзі не мелі іншага выбару і вымушаны былі пакінуць свае родныя гнёзды. Вядома, што дрэва з падарванымі каранямі засыхае. Таксама чалавек, сілаю вырваны з месца свайго пастаяннага пражывання, адчувае сябе дыскамфортна. Колькі драматычных перажыванняў выпала на долю адселеных жыхароў Рудні, Боўтрыкаў, Гарбароў, Будаў, Лукі...

Маральнага ўрону не кампенсу-

Памятныя крыжы

Крыж у канцы былой вёскі Лука Нараўчанскай гміны, май 2005 г.

Нішто не зможа замяніць бацькоўскіх панадворкаў, садоў, агародаў і ўзлескаў. Немагчыма ўжо аднавіць непаўторны клімат прынарвянскіх вёсак так прыгожа ўвекавечаных у кінафільмах Тамары Саланевіч выдатнай дачкі нашай зямлі.

Нагляднай памяткай па затоплеюць ніякія матэрыяльныя сродкі. ных вёсках з'яўляюцца прыдарож-

ныя крыжы. Ставіліся яны найчасцей на акраінах вёсак. Пры крыжах адбываліся найважнейшыя здарэнні ў жыцці вёскі. Тут свянцілі пасху, маліліся за ўраджай, развітваліся з памерлымі. Людзі, выходзячы з вёскі або ўваходзячы ў яе, пры крыжах здымалі шапкі, кланяліся ім і хрысціліся. Пры крыжах

у 1915 годзе маліліся бежанцы, калі пакідалі свае родныя мясціны. Паўстагоддзя пазней маліліся пры іх высяленцы, пакідаючы родныя хаты, якія неўзабаве апынуліся на дне Семяноўскага вадасховішча.

....

Памятныя прыдарожныя крыжы патрабуюць ад нас вялікай увагі. Датычыць гэта таксама тэрыторыі былых вёсак Рудня і Лука, дзе захаваліся крыжы міжваеннага перыяду. Іх абавязкова трэба аднавіць і захаваць. Звяртаюся тады да самаўрадавых улад Міхалоўскай і Нараўчанскай гмін з заклікам паспрыяць рэстаўрацыі гэтых святых для нас помнікаў. Адноўленыя крыжы трэба было б абвесці новай стальной агароджай, а ў іх суседстве размясціць стэнды з інфармацыяй пра мінулае Рудні, Лукі і іх жыхароў. Звяртаюся да гмінных улад таму, што жыхары Рудні і Лукі расцярушыліся па свеце, а нашчадкі высяленцаў, выхаваныя здалёк ад зямлі продкаў, трацяць сувязь з гэтымі мясцінамі.

Думаю, што самаўрадавыя ўлады маюць маральны абавязак дбаць пра захаванне гістарычнай памяці аб ліквідаваных вёсках і ахоўваць застаўшыеся ад іх помнікі. Ведаючы дзелавітасць маладых войтаў Міхалоўскай і Нараўчанскай гмін спадзяюся, што адвядуць яны ў бюджэце неабходныя сродкі на рэстаўрацыю крыжоў і такім чынам памяць аб Рудні і Луцэ не загіне, будзе жыць вечна.

Віктар Бура

Sygnation Control Belleville Consider Attack Attack Belleville at Canada

www.belaruscanada.com

Беларускае замляцтва ў Канадзе налічвае не адзін дзесятак гадоў існавання. Узніклае па заканчэнні ІІ сусветнай вайны з эмігрантаў, пакінуўшых Радзіму па палітычных абставінах, Згуртаванне беларусаў Канады з цягам часу ператварылася ў адну з буйных дыяспарскіх арганізацый, якія зберагаюць любоў і прыязнасць да Беларусі. Некалькі гадоў таму гэтая арганізацыя адчыніла свае віртуальныя дзверы.

Сайт Згуртавання беларусаў Канады месціцца ў Інтэрнэце па адрасе http://www.belaruscanada.com. Галоўная старонка выглядае даволі сціпла. Ілюстрацый амаль няма, але гэта не адштурхоўвае інтэрнэтнага карыстальніка, толькі прыцягвае погляд на тэкставы змест, які, як і мае быць, тычыцца выключна жыцця канадскіх беларусаў і дзейнасці іх суполак. Назва сайта "Беларусы Канады" выкананая з выкарыстаннем беларускай і канадскай сімволікі.

Выйсці да іншых рубрык сайта размешчаны акурат пад ягонай назвай і колькасць іх не надта вялікая. Старонка "Падзеі" не зусім зразумелая. Яе падрубрыкі распавядаюць пра тое, што было цягам мінулых пяці гадоў. Падаецца, у такім выпадку слушней было б назваць яе "Архівам". Разам з тым, такая недарэчнасць не змяншае вартасці данай старонкі — цікаўны карыстальнік з лёгкасцю можа даведацца, чым займалася Згуртаванне ў апошнія гады.

Наступная рубрыка "Беларускае слова" — электронная версія аднайменнай газеты. Апошні нумар сапраўды з'яўляецца апошнім, які выйшаў зусім нядаўна, зважаючы на тое, што газета бачыць свет 3-4 разы на год. З данага нумара мы даведваемся чым жыла беларуская грамада ў Канадзе восенню адыходзячага года. Дарэчы, газета выглядае нядрэнна. У ёй ёсць амаль усё,

чым цікавіцца чалавек, які знаходзіцца далёка ад Беларусі — беларускія палітыка, спорт, літаратура, беларускі побыт.

Старонка "Форум" дазваляе прачытаць паведамленні наведвальнікаў сайта па тых ці іншых пытаннях альбо выказацца самому. Праўда, для гэтага спачатку трэба зарэгістравацца.

Больш за ўсё факталагічную інфармацыю змяшчае старонка "Гісторыя", дзе вельмі падрабязна распавядаецца пра асноўныя падзеі паўвекавога існавання Згуртавання. Мэты, якія ставілі перад сабой стваральнікі арганізацыі, нягледзячы на асноўнае іх дасягненне, актуальныя і сёння: "1. Стварыць моцную нацыянальную арганізацыю, верную ідэалам 25 Сакавіка, Радзе й Ураду БНР. 2. Арганізацыя павінна мець, як маральную апору, сваю Беларускую Аўтакефальную Праваслаўную Царкву. 3. Беларуская нацыянальная арганізацыя павінна мець сваю матарыяльную базу, свой, для грамадзкага карыстаньня, беларускі дом, сваю крэдытовую суполку". Ну і вось як канадскія беларусы падагульняюць вынікі сваёй дзейнасці за паўстагоддзя: "Стварылі сетку беларускіх нацыянальных арганізацыяў у Канадзе, сарганізавалі прыход Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы, набылі маёмасьць у Таронта й Пэры Саунд — Слуцак; бярэм арганізаваны ўдзел у канадыйскім жыцьці; супрацоўнічаем з Бацькаўшчынай-Беларусяй; ды найважнейшае — захавалі й разьвіваем сваю родную беларускую мову й культуру, культывуем гістарычную памяць, як сьвятасьць славім беларускую гістарычную сымболіку — бел-чырвона-белы сьцяг і Пагоню; захавалі й дзеім па лініі беларускай незалежніцкай ідэялёгіі".

Уладзімір Лапцэвіч

Падзеяй апошняга тыдня стала рэабілітацыя канькабежкі Анжалікі Кацюгі. Колькі месяцаў таму міжнародны антыдопінгавы камітэт звінаваціў...

Беларусь, беларусы...

Зімовы разгон

Напрыканцы лістапада ўзялі старты зімовыя віды спорту. Два месяцы спаборніцтваў стануць пралогам да галоўнай спартовай падзеі 2006 года — белай алімпіяды, што пройдзе ў італьянскім Турыне. У некаторых з алімпійскіх дысцыплінаў беларусы не маюць прадстаўніцтва зусім — прыкладам у санным спорце, гарналыжных відах. У двухбор'і (скачкі з трампліна і лыжная гонка) нашу краіну прадстаўляе Іван Собалеў. У асобных скачках з трампліна выступаюць двух нашых спартоўцаў — Максім Анісімаў і Пётр Чаадаеў. Пакуль на стартавым этапе прабіцца ў трыццатку лепшых, што дае заліковыя пункты, ім не ўдалося. Але пэўны рост маладых скакуноў спецыялісты адзначаюць. Адзначым, што ў мінулым сезоне Анісімаву ўдалося аднойчы трапіць у трыццаць мацнейшых, што забяспечыла яму алімпійскую ліцэнзію.

Галоўныя ж надзеі звязаны з біятлонам і фрыстайлам. На стартавым этапе біятлоннага Кубка свету ў Швецыі ў індывідуальных гонках нашы выступілі ў сваю сённяшнюю сілу. Лепшым з мужчын стаў дасведчаны Аляксей Айдараў — 12-е месца на дыстанцыі 12,5 км з пераследам. А "праваліўся" з шасцёркі беларусаў толькі Алег Рыжанкоў, якога падвяла стральба. Дарэчы, гэты сезон напэўна стане для трыццацідзевяцігадовага ветэрана зборнай апошнім у кар'еры. Цікава, што грамадзянскай жонкай магілёўца ёсць былая французская біятланістка Дэльфін Бурле, з якой у Рыжанкова сын.

Сярод жанчын лепшай з нашых стала лідэрка зборнай Алена Зубрылава — у дзесяцікіламетровай гонцы пераследу яна стала 14-й. 16-е

месца ў Кацярыны Івановай. Акрамя іх спадзевы на Вольгу Назараву. У эстафетным спаборы нашы дзяўчаты занялі пятае месца. Мужчыны сваім парадкам замкнулі шасцёрку мацнейшых. Цягам гонкі беларусы ішлі лідэрамі і рэальна прэтэндавалі на медалі, але на трэцім этапе Рустам Валіулін заваліў стральбу на стойцы і атрымаў ажно 4 (!) штрафныя кругі.

У лыжных гонках наш асноўны рэпрэзентант Сяргей Далідовіч пачаў досыць аптымістычна — ён паказаў 15-ы вынік на пятнаццацікіламетровай дыстанцыі з раздзельным стартам. У жанчын сітуацыя зусім безнадзейная (тут у нас 40-я—50-я месцы). Наступныя два этапы айчынныя лыжнікі прапусцяць — выправіцца за акіян у Канаду папросту не стае грошай.

Галоўнай жа падзеяй апошняга тыдня стала рэабілітацыя канькабежкі Анжалікі Кацюгі. Колькі месяцаў таму міжнародны антыдопінгавы камітэт звінаваціў беларуску ва ўжыванні забароненага прэпарату нандралона. Прытым у справе было даволі многа цьмяных момантаў. Урэшце Кацюга з дапамогай свайго швейцарскага адваката цалкам давяла сваю невінаватасць. Адна з допінг-пробаў была папросту сфальшаванай. Такія закулісныя махлярствы з'яўляюцца цяпер у каляспартовым свеце. Заўважым, што на апошнім Кубку свету Кацюга заваявала 16 медалёў з 25 магчымых. Камусьці гэта прыйшлося зусім не даспадобы. Зараз з беларускай канькабежкі знятая дыскваліфікацыя і яна аўральна кінулася рыхтавацца да алімпіяды. Акрамя Кацюгі, алімпійскі нарматыў у каньках выканала Святлана Радкевіч, якая, праўда, зорак з неба не хапае.

Уладзімір Хільмановіч

Семінарыст

— Пара ўжо і табе трошкі падвучыцца, — замест "добры дзень" прывітаўся з Косцікам кіраўнік мясцовай партыйнай суполкі. — Праз тыдзень за мяжой (тут ён падняў палец угору) будзе праходзіць для такіх невучаў як ты семінар. Хлопец ты неблагі, але неадукаваны. Практыку змагання маеш. І на пікетах стаяў, і на мітынгах актыўнічаў. Засталося трохі розуму набрацца, тады можа што добрае і атрымаецца з такога асталопа як ты. У вас маладых галоўная бяда — вучыцца не жадаеце. Вырашылі мы паслаць цябе за мяжу. Глядзі толькі, не сядзь у лужыну. Па вяртанні сам іспыты прымаць буду ці навучыўся ты выбары выйграваць.

Косцік вельмі ўзрадаваўся. Ён ужо даўно пераймаўся, што як улёткі раскідваць — то яму давяраюць, а як за мяжу — то нехта іншы. Некаторыя ўсё сваё палітычнае жыццё толькі і робяць, што па семінарах катаюцца. Іх так і называюць семінарысты. Ну а цяпер і ён трапляе ў гэтае элітнае кола, як кажа яго кіраўнік, разумнікаў.

Рыхтаваўся малады хлопец да паездкі вельмі адказна, як бедны бацька да шлюбу першай дачкі. Перачытаў некалькі разоў

статут і праграму сваёй партыі, вывучыў прынцыпы, на якіх гуртуецца аб'яднаная апазіцыя, папрасаваў порткі сам, купіў новую кашулю і першы ў сваім жыцці гальштук. На мяжы, у краме "дуці-фры" набыў за апошнія грошы самую дарагую бутэльку віскі для падарунка і жуйку для "свежага дыхання". Здавалася, быў падрыхтаваны да ўсяго. Але, калі ўбачыў пяцізорачны гатэль, што зіхацеў кансерватыўнай веліччу і нязвыклай для славянскага вока маўкліва-халоднай чысціней, ужо хацеў уцякаць дахаты. Гэта ж трэба, колькі яму павагі! Дзе ж ён зможа апраўдаць такі давер. Відаць, яго ўспрымаюць як нейкага вялікага палітыка, ад якога залежыць найменш лёс не толькі яго краіны, але і ўсёй галактыкі. Ад яго, хіба, чакаюць выступ роўню Уінстана Чэрчыля. А ён жа ж ні халеры не ведае. Лепей, каб не зганьбіць сябе і сваю краіну, хапіць ногі ў рукі і на пяту, пакуль не агледзеліся яго неадукаванасці. І ўцёк бы, каб былі грошы на квіток. А той, што ў яго быў, дазваляў дэзерціраваць толькі праз пяць дзён.

Да гэтага моманту Косцік быў толькі ў адным айчынным гатэлі раённага цэнтра. Гразі там столькі, што больш было толькі ў палескіх балотах да пачатку меліярацыі. А тут яго пасялілі ў вялікім чыстым пакоі з двума ложкамі, а ён не ведаў які ложак для яго, та-

му баяўся прысесці хоць на нейкі. А раніцою, на сняданку, ён упершыню даведаўся, што такое шведскі стол і застаўся галодным. Яму ўвесь час здавалася, што ўсе глядзяць колькі ён бярэ сабе ежы. Таму Косцік абмежаваўся кавалачкам каўбасы і шклянкай соку.

Першы дзень заняткаў быў самым складаным днём яго маладога жыцця. Прыехалі замежныя трэнеры, упэўненыя, высокія, прыгожыя, як толькі што з Галівуда. "Семінарысты" таксама выглядалі адважна і ўпэўнена. Штат выступалі, дыскутавалі з замежнікамі, тлумачылі ім палітычную сітуацыю ў Беларусі. У Косціка ўжо тады мільганула думка, што ён чамусьці нікога з іх не бачыў на вулічных акцыях на Радзіме. Акрамя двух, якія гэтак жа як і ён, сядзелі і сціпла маўчалі, як рыба ў акварыуме. Астатнія так любілі выступаць, што Косцік падумаў, што прымусіць іх заткнуцца можна толькі тады, калі адсеч ім галаву. Але па абедзе юнак ужо стаў заўважаць нейкія несутыкненні. Замежныя трэнеры з усходняй Еўропы, якія навучалі як весці выбарчую кампанію, падчас пераменаў у іх краінах былі зусім не ў эпіцэнтры змагання. Добра, калі хто з іх сачыў за гэтым па тэлевізары. А тыя, хто сапраўды біўся і сядзеў за свабоду і дэмакратыю ў астрогах, чамусьці не патрапілі сюды як эксперты. Калі статыстыкі сталі абвяшчаць вынікі сацыялагічных даследаванняў у Беларусі, Косцік злавіў сябе на думцы, што ёсць тры варыянты падману. Проста падман, нахабны падман і статыстыка. Гаворачы пра рэйтынг БНФ або сацыял-дэмакратаў, трэнеры нават не ведалі колькі тых сацыял-дэмакратаў і БНФаў ёсць. А як сталі навучаць як правільна выступаць на тэлебачанні, да якога апазіцыю нізашто не дапусцяць, ды як трымацца перад тэлекамерай (якая тэлекамера?) і якія артыку лы пісаць у незалежную прэсу, якой практычна не засталося, Косцік мала не звар'яцеў. І толькі тады, калі нехта з трэнераў стаў расказваць, што трэба сачыць, каб каля выбарчай дзяльніцы прадстаўнікі ўлад не плацілі грошы выбарцам (так званая скупка галасоў), юнак стаў істэрычна рагатаць, як прафесар у псіхушцы.

— Ну што? — прывітаўся з ім па прыездзе на Радзіму кіраўнік яго арганізацыі. — Навучыўся як правільна выйграваць выбары? Хочаш чарговы раз з'ездзіць на падобнае шкаленне?

— Хіба не, — вяла адказаў Косцік. — Наеўся я з першага разу гэтых семінараў, як жаба мулу. Калі папраўдзе, то навукі правільна выйграваць выбары не зразумеў. Затое зразумеў галоўнае — чаму мы ніяк тых выбараў выйграць не можам.

Генрых Зпадашмянскі

(працяг; пачатак у 49 н-ры)

Возьмем, напрыклад, Валерыя Врублеўскага — таксама вельмі знанага на Беларусі рэвалюцыйнага змагара. Кастуся Каліноўскага і Валерыя Врублеўскага злучала сціслае супрацоўніцтва і дружба. Гэта В. Врублеўскі быў найлепшым выканаўцам загадаў К. Каліноўскага. Яны супольна рыхтавалі паўстанне. Дзеля лепшай прапаганды ідэй паўстання супольна выдавалі газету "Мужыцкая праўда" і распаўсюджвалі яе сярод беларускага народа. А дзеля лепшай канспірацыі і збліжэння да народа абодва пераапраналіся ў беларускае народнае адзенне.

Галоўным рэдактарам "Мужыцкай праўды" быў Кастусь Каліноўскі, але — паводле сведкаў — некаторыя артыкулы былі напісаны Валерыем Врублеўскім. Усё гэта дазваляе гаварыць аб іх аднадумстве і трактаваць газету як вынік іх супольнай праграмы...

Лёс паўстання і ягонага дыктатара К. Каліноўскага, як вядома, закончыўся трагічна. А вось В. Врублеўскаму, як і многім іншым паўстанцам, удалося пазбегнуць такога лёсу і ўцячы за граніцу. Там яны шырэй раскрыліся і ўдакладнілі ў імя якіх ідэалаў змагаліся ў студзеньскім паўстанні і будуць змагацца ў будучыні...

"Пра сваю незалежную Краіну, дзе беларусы самі будуць вызначаць сваю будучыню" — аб якой так прыгожанька гаварылі пры адзначэнні гадавіны студзеньскага паўстання ў Свіслачы, у праграмах нават тых найбольш чырвоных штосьці ні гугу. А нават наадварот.

Вось перада мною кніга сучаснага польскага гісторыка У. В. Борэй- raińską. Stosunek Dąbrowskiego do kwes-

Шануйма гістарычную памяць

Кастусь Каліноўскі = адны жарсці палемістаў

шы "Patriota bez paszportu". А ў ёй аб тым, як бачыла развязку нацыянальнага пытання кіраўніцтва студзеньскага паўстання ў час трывання яго і пазней. На 80 старонцы

"...Przejawiło się to bodaj najwyraźniej w czasie debaty nad sprawą ruską, czyli uktii ruskiej stał się powszechnie znany jesienia 1867 r. Emilian Bednarczyk, stary członek TDP, interpelował wtedy Dąbrowskiego o jego poglądy na sprawę narodowościowa. W odpowiedzi Dąbrowski ogłosił deklarację: "Do obywatela Bednarczyka i jego politycznych przyjaciół".

W deklaracji owej Dąbrowski zwracał uwagę, że jest zwolennikiem wyrzeczenia się "dążności czysto państwowych, chęci ujarzmienia i spolszczenia innych". Sądził, iż należy samym Ukraińcom pozostawić prawo decyzji o ich losie, że współpraca Polski z niepodleg-

łą Rusią jest "możebna i korzystna". Wypowiedzią swą Dąbrowski podważał koncepcję konieczności odrodzenia Polski w granicach 1771 r. Wiedząc, że nie uzyska poparcia ogółu, zrezygnował z kandydowania do Komitetu Reprezentacyjnego Zjednoczenia.

W sześć dni po ogłoszeniu odezwy do Bednarczyka Komitet Reprezentacyjny ocenił poglądy Dąbrowskiego:

Członkowie Wróblewski i Jarmund uważają pismo to za niewłaściwe i wygłaszające zasady szkodzić mogące sprawie narodowej w ogóle, a organizacji Zjednoczenia w szczególności.

Jesienią 1868 r. przedstawiono do zatwierdzenia projekt manifestu Zjednoczenia, w którym proponowano zmianę nazwy na Zjednoczenie Demokracji Polskiej, "w nadziei, że pod tą chorągwią połączą się wszystkie pojedyncze i zbiorowe odłamy wyznające demokratyczne zasady"... Rusi obiecywano, "iż w wolnej tylko a demokratycznej Polsce znajdzie swych praw i słusznych domagań się zabezpieczenie"...

Rola Walerego Wróblewskiego w Komitecie Reprezentacyjnym stale rosła. W wyborach z końca 1867 roku otrzymał największą liczbę głosów, Jarosław Dąbrowski zebrał ich prawie o dwieście mniej. Była to ocena jego radykalizmu — wypowiedzi w "kwestii rusińskiej...".

Вось вам і "свая незалежная Краіна, дзе беларусы самі будуць вызначаць сваю будучыню".

Васіль Сакоўскі

Так было

З увагай прачытаў я адгалоску Дзмітрыя Шатыловіча п.з. "Заўвагі да публікацый у "Ніве"" на мой допіс "Санацыйны час і цэны". Я поўнасцю згаджаюся з вывадамі аўтара, які закрануў многія балючыя нас справы. Сапраўды, мы пры санацыі былі людзьмі другой катэгорыі і на працу было нам складана ўладкоўвацца. Ну, калі хто адрокся праваслаўя і прыняў каталіцызм той часамі, калі меў добрую адукацыю, працу мог атрымаць нават у адміністрацыі, але такіх прадажнікаў было мала. У Дубічах такі адзін быў і ён стаў на пасаду войта ў Орлі. Ён пры канцы кожнага месяца, калі атрымліваў зарплату, ладзіў дома п'янае гульбішча для сваіх працаўнікоў, якое канчалася сваркамі з жонкай. Пасля таго "нашага" войта з гміны прагналі.

Цяжка жылося пад капіталістычнай санацыйнай Польшчай, але людзі не пухлі ад голаду і ад яго не ўміралі. Напэўна мы цярпелі, чаго доказам Картуз-Бяроза і іншыя турмы; нашы дзеці не маглі вучыцца

ў школах далей чацвёртага класа. Але, як жылося за мяжой, пад Сталіным? Там школы былі ўсім даступныя і многія маладыя людзі паканчалі сярэднія і нават вышэйшыя ўстановы. Калісьці, пры саветах, мой бацька, як і іншыя жыхары нашых вёсак, вясною 1941 года трапіў у г.зв. рабочы батальён пры Савецкай Арміі каля Машчонай-Каралеўскай, дзе дзень і ноч кіпела будаўніцтва слаўных бункераў. Там была процьма савецкага войска і аднаго разу да нашых людзей падышоў афіцэр-васточнік і сказаў:

- Я знаю, что вы — люди отсюда и мало грамотные, ибо жили в капиталистической буржуазной Польше. А я живу в Советском Союзе. Мой отец при царизме имел восемьдесят десятин земли, десять лошадей, тридцать коров, много овец, курей, гусей. И был он абсолютно безграмотный. После советская власть погнала его в Сибирь. А я, его сын, получил при советской власти среднее образование, имею звание офицера, но кроме кота ничего дома не имею — ни кола, ни двора. И так все у нас живут. А сколько погибло во время голода в тридцатые годы...

Больш ніхто з нашых людзей таго чалавека, які сказаў праўду пра савецкі строй, не бачыў. У саветаў напэўна харчовыя прадукты былі таннейшыя, чым у нашай Польшчы. Але чамусьці ў 1939 годзе адтуль да нас бедных і голых хлынулі як мошка розныя асобені і тое, што мы мелі, яны парасцягалі.

Мой бацька ніколі санацыйнай Польшчы не любіў, але здаралася, калі па шчырасці гаварыў, што каб не вайна дык буржуазная Польшча, хаця яна была несправядлівая і нам, беларусам, непрыхільная, аднак прагрэсіравала, бо ўсе тавары, як ровары, веялкі, манежы, малатарні і рухавікі для іх ды радыёпрыёмнікі не даражэлі, але наадварот — таннелі і то значна. Зараз пасля вайны, а той час і я помню, мы таксама жылі бедна, як жабракі. Мой бацька меў каля семнаццаці гектараў зямлі і зімою сезонна працаваў на чыгунцы ў Варшаве каб зарабіць выключна на аплату падаткаў і розных страховак. Маё адзенне і абутак былі швагравымі недаходкамі і яны сталі прычынай майго няшчасця, калі такія зашырокія нагавіцы, што я насіў,

трапілі ў снапавязалку і пацягнулі туды мяне.

Так было недзе да 1960 года, а пасля стала крыху папраўляцца ў нашых гаспадарках. У той час нашу вёску наведаў чалавек, які жыў у Францыі, і аж за галаву ўхапіўся, што тут такая бюракратыя і бяда. Сказаў ён, што ў Францыі беспрацоўны жыве намнога лепш ад нашага, што мае працу. Электраток правялі ў Дубічы ў 1957 годзе і, лічыць, да таго часу — дзесяць гадоў пасля вайны — мы жылі на мяжы сацыяльнага мінімуму і ад звычайных жабракоў розніліся толькі тым, што не хадзілі па вёсках з сумкай. Мо ўсяму гэтаму вінавата вайна, якая знішчыла нашу краіну і трэба было нанава адбудоўваць вёскі і гарады.

Тое, што напісаў спадар Шатыловіч, гэта ўсё праўда, бо ён навочна бачыў жыццё ў той час. І тое, што я прывёў з апавядання Майсея Куліка з Грабаўца, гэта таксама аснованая на фактах праўда. Мае дзядзькі Мішка і Ванька ў 1929 годзе пабудавалі вялікі дом і накрылі яго бляхай, а грошы на ўсё гэта мелі з гаспадаркі, за прададзенае збожжа.

Мікалай Панфілюк

Hiba

PL ISSN 0546-1960

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка

Старшыня: Яўген Вапа. Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149. Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22. **Internet**: http://niva.iig.pl/

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба. Сакратар рэд.: Аляксандр Максімюк. Рэдактар "Зоркі": Ганна Кандрацюк-

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцылярыя: Галіна Рамашка. Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоц-

Друкарня: "Orthdruk", Białystok. Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwra-

ca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2006 r. upływa 5 grudnia 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały "Ruch" na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2005 r. wvnosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłka za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje "RUCH" S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 68124010531111000004430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tvgodnika "Niwa", Białystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

Π рыступкi

Хто, будучы ў школе, не вывучаў гісторыю? І наогул прадметам шчырага штудзіравання былі гісторыі рознага роду сакралізаваных аб'ектаў і суб'ектаў. Вельмі ўжо ў наш час старэйшае пакаленне з асаблівым піетэтам вывучала "Краткий курс истории ВКП(б)", а цяперашняе пакаленне маладых зубрылаў таксама прыкладаецца да дзеяў, але ўжо сучасных, узнёсласцей.

Паказаны здымак прадстаўляе тры крыжы на цэментных пастаментах у вёсцы Дубасна, што ў Навадворскай гміне. Гэтыя крыжы, мабыць, таксама маюць свае ўзнёслыя гісторыі, асацыяваныя з відзежамі і цудамі. Я тут, аднак, абмяжуюся толькі да гісторыі вельмі сціплага прадмета, бо ж кожная рэч змяняецца з рознай таропкасцю ў часе, значыць мае сваю гісторыю. Займуся я мала прыкметнымі прыступкамі пад фортачку ў блакітнай — быццам сонечнае неба — агароджы сакральных сімвалаў. А пра іх гісторыю расказаў мне спадар Уладзімір Кудзін з Хільмонаў, які калісь быў старшынёю Грамадскай рады ў Дубасне.

У 1970 годзе біскуп наведваў мясцовыя вёскі. Дубасенскія жанчыны павырэзвалі бэз, які так зарос, што і крыжоў не было відаць. Вернікі таксама паставілі агароджу. У той час у дубасенскай школе праводзіўся рамонт і жанчыны прыйшлі да старшыні Грамадскай рады, каб даць ім бардзюры на прыступкі да расчышчанага культавага месца.

— Я вам не дам, — сказаў старшыня, — бо нельга. Але як закрыю гміну, то іх вазьміце. І скажаце, што самі ўзялі; толькі потым аднясеце.

Жанчыны ўзялі тыя бардзюры, паклалі з іх прыступкі. Біскуп прыехаў, паблаславіў і паехаў. Зараз жа, услед за ім, прыехаў з Дубровы Часлаў Біркус, сакратар Павятовай рады і да дубасенскага старшыні:

- Адкуль тут крыжы ўзяліся?
- Былі тут, толькі зарослыя.
- А хто іх расчысціў?
- Жанчыны.
- А бардзюры? Яны ж вашы!
- Я нават іх не бачыў.
- Будзеце за іх плаціць!
- Я іх сюды не прынёс, адносіць не збіраюся, але заплачу, калі так трэба.

I на гэтай пагрозлівай размове справа скончылася. Школа ў Дубасне ўжо колькі гадоў закрыта, пустуе і будынак былой Грамадскай рады. Зарастаюць яны самасейнай расліннасцю, так як калісь бэзам суседнія крыжы. А прыступкі час ад часу служаць тым, хто даглядае крыжоў.

Тэкст і фота Аляксандра Вярыцкага

Шукаеце жонкі, мужа беларускай або ўкраінскай нацыянальнасці? Пішыце:

> Biuro Matrymonialne skr. poczt. 22 56-100 WOŁÓW

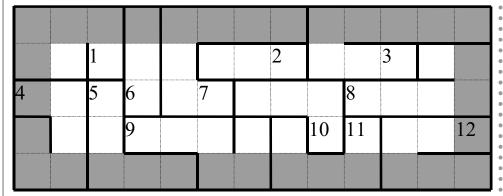
"Даўціпы" Андрэя Гаўрылюка

Уласнік карчмы да жонкі:

- Нарыхтуй печанага зайца гэтаму пажылому мужчыне!
- Можа лепш запрапанаваць яму нешта іншае? — сумняваецца кухарка.
  - Чаму?
- Бо я чула, як прызнаўся свайму субяседніку, што з'яўляецца паляўнічым. Яшчэ пазнае, што наш зайчык, гэта суседаў кот.

нет у напрамку лесу і кажа:

- Будзе бліжэй, адказвае ста- цябе на працы. рэйшы, — калі адвернеш ларнет і станеш глядзець з уласцівага боку. вядзеце час на пачатку тыдня. Не
- У браме могілак апоўначы сустракаюцца два вампіры:
  - Адкуль вяртаешся, дружа?
  - Наведаў на могілках жонку.
  - А цяпер куды спяшаеш?
- На іншыя могілкі; там ляжыць мая другая жонка.

1. беларускі народны танец або аднагадовая агародная расліна, з якой клубні для дранікаў, 2. грэчаская літара (анаграма слова "ікс"), 3. бандыт, які займаецца гангстэрызмам, 4. пацяпленне пасля марозу, 5. жыллё пчол, 6. шматгадовая травяністая расліна сямейства ароідных (Acorus calamus); ад яе пах хлеба ў Яна Чыквіна, 7. вялікая вадаплаўная птушка з вялікім мяшком пад доўгай дзюбай, 8. драўляная пасудзіна з прамых клёпак для заквашвання цеста, 9. планета між Марсам і Сатурнам, 10. назойлівае двухкрылае насякомае, добрае сляпому сабаку, 11. бліскучая кропка распаленага рэчыва, 12. выносіць судовы прыгавор. (ш)

Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад по-

Адгаданка

ля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — афарызм Рамона Гомеса дэ ла Серны.

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграны • вакол твае асобы. кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 44 нумара

ка, акунь, тонус.

Лукашу Пацэвічу з Беластока і Ка- • шарыкі са спушчаным паветрам. зіміру Радошку са Свебадзіцаў.

11.12 - 17.12

Баран (20.03. — **19.04.)** Новы напрамак у жыцці. З запалам возьмешся за справы, якія датычаць фінансаў. Не рабі нікому непатрэбных надзей. Шырокая ўсмешка Фартуны.

Бык (20.04. — 20.05.) Поспех можа закрунуць табе ў галаве. Сапраўдная кампанейская аблога. 15.12. вялікі шанц на павышэнне. Можаш зарабіць немалыя грошы разам з партнёрам.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Развой кахання жыцця. Аптымізм і ахвота падзейнічаць. Няма для вас невыканальных спраў. Сваёй радасцю зарадзіце ўсіх. З атачэння вылучыце людзей, якія вам не спрыяюць, а нават шкодзяць. На працы так разгорнеце свае крылы, што кіраўнік аж спалохаецца.

Рак (22.06. — 22.07.) Занадта можаш сканцэнтравацца на сваёй асобе. У поўню Месяца (15.12.) не бярыся за рызыкоўныя рашэнні, цяжка будзе ацаніць усе "за" і "супраць". Хтосьці можа табе так моцна завярнуць у галаве, што трапіш як сліўка ў кампот. Не чапай жалезных ашчаднасцей, неўзабаве спатрэбяцца.

Леў (23.07. — 22.08.) Новае каханне дадасць табе крылаў. Станеш іншым чалавекам. 14-18.12. Сонца спалучаецца з Юпітэрам — пад уплывам каханай асобы перажывеш катарсіс і ўнутраную перамену. На працы чакаюць поспехі, а меціш высока.

Дзева (23.08. — 22.09.) Да 12.12. Двух паляўнічых спыняюцца на лёгка дагаворышся з усімі, асаблілузе. Малодшы доўга глядзіць у лар- 🔭 ва з каханымі. Шмат спатканняў і размоў; найважнейшую размову — Да гэтага лесу яшчэ шмат дарогі. • правядзеш сама з сабою. Дацэняць

Шалі (23.09. — **22.10.)** Міла прарабіце нічога супраць сябе, каб пасля не шкадаваць. Калі трэба адмовіць камусьці, зрабіце гэта. На рабоце не выхвальвайцеся. Ачаруеце нават недаступных.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) Рыхтуецца нейкі прыбытак, зварот даўгоў, надплат. Руціну ў спальні замяні гарачымі жарсцямі. Воля змагання, адчай і вялікая баявітасць. Калі заангажуешся моцна, чакае цябе значны ды гучны поспех.

Стралец (22.11. — 21.12.) Усё на працяг рукі, усё ідзе як па масле. Дзякуючы новаму знаёмаму можаш атрымаць цікавую працу. З 15.12. лепш не бярыся за сур'ёзныя справы.

Казярог (22.12. — 19.01.) Палымяны раман можа нечакана абярнуцца. Затое на працы, хоць сарваць можна галаву, справішся з усім прыпяваючы. З 15.12. будзеш блытац-• ца паміж сумненнямі і наіўнай радасцю; захавай раўнавагу.

Вадалей (20.01. — 18.02.) Цудоўны перыяд у тваім жыцці. Калі даверыш лёсу, здабудзеш усё, аб чым здаўна марыў. Усё стане простым • і як сягнуць рукою. Аўра гармоніі, чару, своеасаблівай прыцягальнасці

Рыбы (19.02. — 19.03.) У кашаль-• ку прыбывае грошай, у сэрцы — га-Грызун, Басра, камітэт, жэрдзе, рачых пачуццяў. Хтось так распа-Іўе, зло, вір, іва, вежа, камуна, "Аі- • ліць у вас жарсці, што забудзецеся да", сцірта, тытул, Кіеў, Ур, малан- * аб божым свеце. 13-17.12. знакамітыя кантакты з людзьмі. Дагаворы-Рашэнне: Універсітэт развівае ўсе 🔭 цеся нават з тымі, з кім няма ў вас здольнасці, у тым ліку і дурноту. • шмат супольнага. Рыбы з апошніх Кніжныя ўзнагароды высылаем дзён лютага могуць адчуць сябе як

Агата Арлянская

